

Jokela-ilmio

Sikermä nuorisotutkijoiden
näkökulmia

Tommi Hoikkala
Leena Suurpää
(toim.)

NUORISOTUTKIMUSVERKOSTO
VERKKOJULKAISUSARJA

Jokela-ilmio

Sikermä nuorisotutkijoiden näkökulmia

Tommi Hoikkala
Leena Suurpää
(toim.)

Kansi ja taitto: Tanja Nisula

© Nuorisotutkimusseura ja kirjoittajat

Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 17

ISBN: 978-952-5464-39-9 (PDF)

Nuorisotutkimusverkosto
Asemapäällikönkatu 1
00520 Helsinki
puh. 020 755 2653
fax. 020 755 2627
sähköposti: verkosto@nuorisotutkimus.fi

SISÄLLYSLUETTELO

ALUKSI: JOKELA SELITYSTEN KOHTEENA <i>Tommi Hoikkala</i>	5
MYSSYT VAIHTUIVAT PYSSYIHIN <i>Aki Asola</i>	7
NUORET, AIKUISET JA TRAUMOJEN KÄSITTELY – FAKTAA JA FIKTIOTA <i>Jaakko Helander</i>	9
AUVINEN AND RASKOLNIKOV – RELATED TRAGEDIES? <i>David Huisjen, Jr.</i>	11
TURVALLISTA POLITIIKKA <i>Pirjo Jukarainen</i>	13
KOULU JA YHTEISÖLLISYYS <i>Tero Järvinen</i>	16
KOULUAMPUMISTEN SYISTÄ <i>Janne Kivivuori</i>	18
NUORET TARVITSEVAT YHTEISÖJÄ JA YHTEISÖLLISYYTTÄ <i>Pasi Koski</i>	20
TARVETTA YHTEISKUNNALLISEEN MEDIKASVATUKSEEN <i>Sirkku Kotilainen</i>	22
PERFORMATIIVINEN VÄKIVALTA SUBJEKTIIVISTEN RISKIEN ILMENTYMÄNÄ <i>Jari Kujala</i>	24
JOKELAN JÄLKEEN <i>Tuomas Kurttila</i>	27
KUUNTELEVIA KORVIA, TEKEVIÄ KÄSIÄ <i>Pia Lundbom</i>	29
YRITYSTEN YHTEISKUNTAVASTUULLISUUS JA NUORISOTYÖ INTERNETISSÄ <i>Jani Merikivi</i>	31
KONFORMISMI NUORTEN ONGELMANA <i>Pirjo Nuutinen</i>	33
PERFORMATIIVINEN VÄKIVALTA MINUUDEN NÄYTTÄMÖNÄ <i>Sari Näre</i>	35

RADIKAALIA HUOMIOTALOUTTA <i>Atte Oksanen</i>	37
ELÄMÄ OMAN PORTFOLION JA PORTAALIN VÄLISSÄ: JOKAISEN OMA KUOLEMA <i>Kari Paakkunainen</i>	39
HENGITÄMME SAMAA ILMAA <i>Petri Paju</i>	41
VASTENTAHTOISTA TRAGEDIAN TULKINTAA? <i>Mikko Salasuo</i>	43
PIRSTALOITUNEIDEN LÄHIYHTEISÖJEN TRAGEDIA <i>Leo Stranius</i>	45
VÄKIVALLAN UUDET UHKAKUVAT JA NIIHIN VASTAAMINEN <i>Ulla-Maija Takkunen</i>	47
"PIDÄN OLEMISESTA IHMISTEN SEURASSA" – LUKIOLAISTEN AJATUKSIA JOKELAN TRAGEDIAN JÄLKEEN <i>Sirpa Vahtera & Natalia Baranova & Aarni Ervamaa & Miia Tirri & Benjamin Ylikoski</i>	50
VÄKIVALTA, MEDIA JA KOHTUUS <i>Katja Valaskivi</i>	51
KIRJOITTAJAT	53

ALUKSI: JOKELA SELITYSTEN KOHTEENA

Jokelan marraskuinen ampumavälikohtaus puristi mediayhteiskunnan keskustelijat ja toimijat eräänlaiseen yhteiskuntaopin kokeeseen. Mikä selittäisi käsittämättömän tapahtuman? Erittäin karkeasti ja vailla empiiristä dokumentaatiota esittäisin hypotesina, että selitysmalleja tiedotusjulkisuuden eri tahoilla on tapahtuman virittämänä haettu ainakin yhdeksältä suunnalta. Ajanjakso on 7.11.–18.12.2007.

Mallit ja kontekstoinnit sekä niiden muodostamat kehykset tiivistäisin seuraavasti. Järjestys ei ole tärkeysjärjestys.

(1) *Psykologis-psykiatrinen selitys*. Mieleltään järkkynyt – mahdollisesti masentunut ja koulukiusattu – poika riehuu ennakoimattomasti aseensa kanssa koulussa. Syyt palautuvat nuorten psyykkisen ja muun pahoinvoinnin riittämättömään tunnistamiseen, nuorten mielenterveyspalvelujen puutteeseen, perheeseen ja vanhempien kasvatusvastuuseen.

(2) *Ampumalupa-argumentti*. Kuinka on mahdollista, että Suomessa myös nuorten miesten on ollut niin helppo saada käyttöönsä käsiaseita? Syyt ovat löysissä lupakäytännöissä. Kehys on juridinen, jota ryydittää sosiobiologia (nuorten miesten biopohjainen aggressiivisuus). Tässä yhteydessä voi todeta, että kriminologien panos Jokela-selityksiin, joko yksittäisestä ampumalupanäkökulmasta tai laajemmin väkivallan ja rikollisuuden perspektiiveistä, on julkisessa keskustelussa ollut vähäinen.

(3) *Internet-selitys*. Yksinäinen ampuja on löytänyt nettiavaruuden anonyymeilta sivuilta hengenheimolaisia ja (kasvottomia) muiden kouluampujien muodostamia digitaalisia, ei-kasvokkaisen vuorovaikutuksen yhteisöjä. Tämä mahdollisti teon simuloinnin ennalta. Asiaa ilmentää myös erikoinen ja ennennäkemätön julkisuussuhde.

(4) *Yhteiskunnallinen yhteisöselitys*. Koululle ja muille nuorten instituutioille on tapahtunut tehokkuus-Suomen yhteiskuntamurroksen tuloksena jotain dramaattista. Tieto nuorten toiminnan huolestuttavista ja hälyttävistä asioista ei kulje koulun, kodin, kavereiden, naapurustojen ja nuorten ympäristöjen kesken ja välillä. Johtopäätös on se, että suomalaisen yhteiskunnan yhteisöllinen herkkyyks nuorten ympärillä on hukassa. Näkökulmasta on tullut Jokela-keskustelun kulussa suorastaan klisee ja puhetapa. Yhteisöteeman alateemassa pohditaan kurssimuotoisen lukion tylsistynyttä kykyä ottaa huomaansa oirehtivia oppilaita. Toinen alateema koostuu keskusteluista, joissa aprikoidaan kriittisesti koulun filosofis-yhteiskunnallisen opetuksen oppilaille tarjoamia aineksia maailmankatsomuksen muodostamiseksi. Nähdään, että kasvun ja väittelyn todelliset tilat puuttuvat tiedollista suoriutumista korostavasta suomalaisen Pisa-menestyksen koululaitoksesta. Tämän kehyksen puitteissa voidaan myös väittää, että nuorisotyö, erityisesti nettinuorisotyö, on koululaitosta paremmin valmentautunut ottamaan vastaan digitaalisen yhteiskunnan nuorten kasvun haasteita. Kehyksessä irrotaan helposti keskustelemaan asioiden yleisestä tilasta Suomessa eikä puhuta konkreettisesti Jokelan tapauksesta. Tapaus toimii oireena ja viestinä kilpailuyhteiskunta-Suomen viimeaikaisista trendeistä.

(5) *Terrorismiselitys*. Auvisen nettimanifesti ja muu poliittinen kirjoittelu on tapahtuneen avaindokumentti. Kehys koostuu radikaalista kapinallisuudesta ja poliittisesta terrorismista siten kuin ne rakentuvat globaalin maailman ristiriitojen tiivistymänä. Kehyksessä paneudutaan myös Auvisen viestin virittämään ideologiseen ulottuvuuteen. Näissä puitteissa saatetaan myös kysyä, miten hyvin suomalainen kansalaistoiminnan järjestelmä on valmentautunut ottamaan huomaansa nuorten ääriilmiöitä.

(6) *Kouluterveydenhuollon ja oppilashuollon huonontuneet resurssit -selitys*. Kehyksen puitteissa saatetaan kriittisesti ihmetellä esimerkiksi sitä, miksi Terveys 2015-ohjelman mukaiset laatusuositukset eivät toteudu. Niiden mukaan kaikkien peruskoululaisten tulisi päästä kolme kertaa kouluaikaanaan laajaan terveystarkastukseen, johon myös vanhemmat kutsutaan mukaan. Stakes selvitti 539 peruskoululta ja 186 terveyskeskukselta laatusuosituksen vaikutuksia. Tulos on mykistävä. Vain kolmessa

selvitykseen osallistuneessa terveyskeskuksessa tehtiin laatusuosituksen mukainen terveystarkastus. Myös tämä kontekstointi irtoaa helposti välittömästä aiheesta, ampumavälikohtauksesta (vrt. kohta 4). Mutta emme voi mitenkään pahoitella, että Jokelan välikohtaus nosti esille myös tällaisen terveydenhuollon ja monialayhteistyön tilan.

(7) *Kansanluonneselitys*. The Timesin (8.11.2007) mukaan suomalaisnuoret korvaavat ihmiskontaktit puhumalla kännyköihin ja surffaamalla netissä. Saman tulkinnan mukaan suomalaiset ovat kroonisesti masentunutta väkeä. Ihmiset päätyvät myös usein itsemurhiin pimeässä maassa. Variaatio tästä mallista pohtii nuorten, ja erityisesti nuorten miesten, kansainvälisesti vertaillen korkeaa itsemurhakuolleisuutta ja korostaa slaavilaisesti väritynyttä suomalaisten väkivaltarikollisuuden profilia. Tiivis fraasi tässä kehyksessä voisi kuulua näin: Auvinen teki ulospäin suuntautuneen laajennetun itsemurhan.

(8) *Mediaselitys*. Tässä mallissa ei niinkään kommentoida itse tapahtumaa vaan kiinnitetään huomiota tiedotusvälineiden toimintaan ja sen etiikkaan tapahtuman uutisoinnissa ja käsittelyssä. Jokelan nuorten mediakriittinen adressi tapahtuman journalistisesta käsittelystä antoi tähän kehykseen erityisesti pontta.

(9) *Kieltäytyminen selittämästä mitään*. Antiselityksen perusargumentti on se, että kaikki puhe koulusurman syistä on puhdasta spekulatiota, koska vain onnettomuuslautakunnan tutkimusryhmällä on käytössään tarpeellinen tieto tapahtumien kulun oikeaksi kuvaamiseksi. Niin muodoin oikeusministeri Tuija Braxin asettama ryhmä on näiden selityskamppailujen ainoa oikea totuuskomissio.

Varmasti muitakin malleja on esiintynyt, mutta väitän, että tässä ovat päällimmäiset. Selitysmalleja inventoitaessa kannattaa muistaa tietoteoreettinen perusjako metodologiseen individualismiin ja holismiin. Ne, jotka näkevät tapahtuman vain yksittäisenä tapahtumana, ovat metodologisia individualisteja. Yksilön ja perheen yli meneviä kytköksiä ja ympäristöjä etsivät ovat holisteja. Metodologiset individualistit ovat eräänlaisia köyhän henkilön Thatchereita. Thatcher lausui jo 1980-luvun Englannissa, ettei ole sellaista asiaa kuin yhteiskunta. Meillä on vain yksilöitä ja perheitä. Holistit yrittävät nähdä, missä liemessä perheet ja yksilöt ovat yksilöllistävässä nyky-yhteiskunnassa. Sosiologian klassikko C. Wright Mills tarjoaisi pohtijoille keinon. Sen nimi on sosiologinen mielikuvitus. Sitä lienee turha tarjota edellisen listan kohdan yhdeksän implikoimille agnostikoille.

Tämä nettiantologia sisältää 22 tiivistä nuorisotutkimuksen kirjoitusta, jotka ovat kirvonneet Jokelan traagisista tapahtumista. Ne mahtuvat edellä luonnosteltuun selitysmallien koosteeseen ja menevät myös niiden yli. Kirjoitukset julkaistaan kirjoittajien nimien mukaisessa aakkosjärjestyksessä. Leena Suurpään kanssa kiitämme kirjoittajia ajatuksia herättävistä teksteistä. Itse kiitän Leena Suurpäää pikkujohdantoni kommentoinnista ja kaikkien tekstien editoinnista. Tanja Nisulalle kuuluu kiitos nettijulkaisumme taitosta. Sanomattakin on selvää, että kukin kirjoittaja vastaa itse omista tulkinnoistaan ja valinnoistaan.

Yhteiskuntaopin koe jatkuu. Aiheenahan on presidentti Halosen termein yhteiskunnallinen lukutaito.

Helsingissä 18.12.2007

Tommi Hoikkala

MYSSYT VAIHTUIVAT PYSSYIHIN

Aki Asola

Koulunkäynti ei tee kenestäkään koulutuksen asiantuntijaa, mutta pieni muistelu on silti paikallaan. Kouluajanani 1985–1997 osallistumisesta tai aktiivisesta kansalaisuudesta ei ollut puhettakaan ainakaan niissä oppilaitoksissa, joita itse kävin. Oppilaskuntaa ei ala- ja yläasteella ollut lainkaan, lukiossa se taisi koota matrikkelin uusista ylioppilaista. Historian tunnilla katsottiin Laineen *Tuntematon sotilas*, ja presidentinvaalien aikaan 1994 luokan rääväsuut julistautuivat Velto Virtasen kannattajiksi.

Vaikka koulussani oli yläasteella ja lukiossa erinomaiset historian, filosofian, uskonnon ja äidinkielen opettajat, onnistuin livahtamaan 12-vuotisesta kouluputkesta oikeastaan ilman mitään demokratiaan ja politiikkaan liittyvää tietoa tai osallistumiskokemusta. Koulu oli maailmasta eristetty linnake, ja sen ulkopuolelta oppilaille kävi puhumassa vain koulupoliisi ja kiihkouskovainen matkasaarnaaja. Outoa kyllä, kristinuskosta saarnaaminen – siihen aikaan saatananpalvonnalla pelottelu – kelpasi koululle, mutta kansalaisjärjestöjen tai puolueiden edustajia ilmeisesti pidettiin sopimattomina.

Nyt kouluissa ja oppilaitoksissa on meneillään jos jonkinlaisia osallistumishankkeita ja kansalaisiksi kasvamisen kursseja. Oppilaskuntatoimintakin on elvytetty lähes jokaisessa koulussa. Koulu on siis ehdottomasti muuttanut parempaan suuntaan, jos vertaan omiin laitospäiviini. Muutamissa demokratiakasvatushankkeissa mukana olleena en siksi purematta niele kaikkea sitä kritiikkiä, jota lähinnä Opetushallitusta ja opetusministeriötä kohtaan esitetään. Jalkapallovalmentaja Antti Muurista lainatakseni: ”Eteenpäin on menty”.

Tuoreen Nuorisobarometrin 2007 mukaan kolme neljästä nuoresta on sitä mieltä, että demokratia takaa kansalaisille riittävät vaikuttamisen mahdollisuudet. Myös nuorten tietotaso yhteiskunnallisissa asioissa on vertailuissa huippuluokkaa. Mutta jostain syystä suomalaiset nuoret ovat pahnanpohjimaisia, kun tarkastellaan heidän valmiuttaan toimia tärkeäksi katsomiensa asioiden hyväksi. Tieto ei muutu teoksi. Kasvattaako koulu nuorista siis edelleen hyvin informoituja alamaisia, ei-kriittisiä kansalaisia?

Suomalaisen demokratian huolenaiheet ovat todellisia. Yhteiskunnallinen osallistuminen polarisoituu ja kasautuu. Kansalaisjärjestöaktiivit myös äänestävät muita ahkerammin, ja saattaapa joku heistä myöhemmin liittyä jopa puolueeseen. Suurelle suomalaiselle enemmistölle vaaleissa äänestäminen on perinteisesti ollut se ainoa osallistumisen muoto. Tämä on muuttumassa, sillä uudet sukupolvet äänestävät selvästi vanhempia ikäluokkia laiskemmin. Käy niin, että kasvavalla joukolla suomalaisista ei ole mitään tekemistä parlamentaarisen demokratiamme kanssa. Kansanvallasta katoavat osallistuvat ihmiset.

Kansalaiseksi ei synnytä, vaan kansalaiseksi kasvetaan, kuten päättyneen kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelman johtaja Seppo Niemelä on useasti todennut. Siksi olisi tärkeää, että jokainen lapsi ja nuori saisi osallisuuden ja vaikuttamisen kokemuksia. Tähän koulu on oivallinen paikka, sillä se tavoittaa koko ikäluokan. Erilaisten, sinänsä hyvien osallisuushankkeiden keskeinen haaste on, miten ne onnistuvat tavoittamaan myös ne takarivin tähdet. Tulevat Lukiolaisten liiton puheenjohtajat ja ylioppilaskunta-aktiivit kyllä pärjäävät, mutta demokratia ei voi olla harvojen huippujen yksilölaji. Tässä mielessä demokratiakasvatuksen pitää olla mieluummin polttopalloa kuin telinevoimistelua – sellaista johon kaikki pääsevät helposti mukaan.

Onneksi demokratiakasvatuksen parissa työskentelevien kesken vallitsee yhteisymmärrys siitä, ettei demokratiakasvatus ole pelkkää tiedon syöttämistä vaan osallisuutta ja yhdessä tekemistä: keskustelua, neuvonpitoa ja kiistelyä. Juuri oman toiminnan kautta opitaan kansanvallan pelisääntöjä ja siinä samalla aika paljon sosiaalisia taitoja. Demokratiassa puhuvat päät, eivät nyrkit. Kiperämpi

kysymys on demokratiakasvatuksen väistämätön poliittisuus. Tämän poliittisuuden ulottuvuus pitäisi tunnustaa ja hyväksyä terveeseen, avoimeen yhteiskuntaan kuuluvaksi asiaksi. Poliittisuuden tunnustaminen *ei* tarkoita, että kouluissa pitäisi ruveta käännättämään lapsia johonkin ideologiaan tai jakamaan tenaville puoluekirjoja. Poliittisuudella viitataan siihen, että demokratia on olemukseltaan pikemmin erimielisyyttä kuin yksimielisyyttä. Demokratiakasvatuksesta ei voi siivota pois tätä politiikan (ja siis demokratian) ydinainesta: arvojen kiistanalaisuutta, ristiriitaisia näkemyksiä ja vastakkaisia etuja.

Päinvastoin, niin ”vaaralliselta” kuin se kuulostaakin, demokratiakasvatuksen tulisi nimenomaan opettaa nuoria artikuloimaan tunnetta maailman epäoikeudenmukaisuudesta yhteiskunnalliseksi toiminnaksi. Poliitiikka on toimintaa, jolla muutetaan ja säilytetään maailmaa. Karkeasti jaoteltuna tämä voi tapahtua rauhanomaisesti tai väkivaltaisesti. Demokratiakasvatuksen on tarjottava sekä tietoja että taitoja, joilla lapset ja nuoret pystyvät toimimaan yhteiskunnassa. Ensimmäinen askel osallistuvaan kansalaisuuteen voi olla pienimuotoinen, koulussa toteutettu demokratiaprojekti, jossa lapset pääsevät vaikuttamaan vaikkapa pihakeinujen korjaukseen tai valitsemaan oppilaskunnan uusia huonekaluja. Vaikuttamisen ei tule koskaan olla leikkimistä, vaan sen pitää kiinnittyä oikeisiin asioihin, olivatpa ne aikuisten näkökulmasta kuinka pieniä tahansa. Itse tekemällä oppii parhaiten.

Tunnetta aidosti vaikuttamisesta ei voi liiaksi korostaa. Väitän, että jos ihmisillä ei ole kokemusta osallistumisesta rauhanomaisin demokraattisin keinoin, vaivutaan helpommin joko apatiaan tai turvaututaan laittomiin, jopa väkivaltaisiin menetelmiin. Demokratia tarvitsee yhdessä toimivia kriittisiä kansalaisaktivisteja, ei yksinäisiä pommimiehiä. Mutta myssyt vaihtuvat pyssyihin, jos mitään muita tapoja ilmaista (todellista) epäoikeudenmukaisuuden tunnetta ei kerta kaikkiaan ole. Fanaattisia tulkintoja on maailma puolillaan, riittää että avaa television uutisten aikaan tai surffailee verkossa muutaman minuutin. Hienostunut, hiukan haalea demokratia pitää huonosti puolensa maailmassa, jossa näkyvyyttä saa äärimmäisillä ideoilla ja teoilla. Siksi kouluissa on puhuttava demokratiasta, sen pelisäännöistä ja arvoista. Valitettavasti tämäkään ei vielä riitä. Demokratiakasvatuksen ylimääräisenä haasteena on myös kilpailevien yhteiskuntaideologioiden ja -mallien esille tuonti ja niistä keskustelu. Siksi Platonia ei kannata tunkea pensaaseen. Siitä mistä ei voi puhua, on puhuttava.

Entä mitä on tehtävä? Heitetään ilmaan muutamia ajatuksia. Verkkoon luodaan kouludemokratia-indikaattori, jonka avulla niin opettajat kuin oppilaatkin pystyvät arvioimaan ja vertailemaan oman koulunsa demokratiaa ja päätöksentekokulttuuria. Indikaattoriin voitaisiin liittää myös lasten ja nuorten vaikutusmahdollisuudet omassa lähiympäristössä ja kotikunnassa. Internetiin kannattaisi tuottaa myös demokraattisen kansalaisen kypsyyskoe, joka koulussa voitaisiin sisällyttää opetukseen. Pitäisi luoda valtakunnallinen ”demokratiamateriaalipankki”, josta hyötyisivät luokanopettajat, aineenopettajat, opettajaksi opiskelevat, yhteisöpedagogit, oppilaskuntaohjaajat ja parlamenttikerhojen vetäjät. Demokratiakasvatuksen kanssa toimiville pitää perustaa jokin nettisivu, blogi tai sähköpostilista, jossa vaihdetaan tietoa ja näkemyksiä. Ei tuntuisi mahdolltomalta ajatukselta, että ylioppilaskirjoituksissa kysyttäisiin säännöllisesti jotakin perustuslakiin liittyvää. Onhan se suomalaisen demokratian Katekismus.

Opettajat tarvitsevat koulussa tukea työlleen. Useissa käymissäni seminaareissa viesti on ollut sellainen, että opettajaksi opiskeleville käsitteet demokratia, kansalaisuus ja osallisuus jäävät hyvin kaukaisiksi. Miten opettaa demokratiaa, jos ei siitä mitään tiedä? Jos ei itse ole oppinut osallistumaan, miten voi osallistaa lapsia? Tänä vuonna oikeusministeriö tuottaa demokratiakasvatuksen koontiaineiston, joka on ammattikasvattajille suunnattu opetuksen tukimateriaali. Sitä voidaan käyttää 8–18-vuotiaiden kansalaiskasvatuksessa kouluissa ja oppilaitoksissa. Aineisto kokoa helppokäyttöiseksi julkaisuksi kansalaisvaikuttamisen ja demokratiaopetuksen jo olemassa olevat painetut aineistot ja verkkoaineistot. Aineiston tarkoituksena antaa opettajille välineitä ja ideoita siihen, mitä omassa koulussa voi aidosti tehdä demokratiakasvatuksen eteen.

Työt eivät tekevältä lopu.

NUORET, AIKUISET JA TRAUMOJEN KÄSITTELY – FAKTAA JA FIKTIOTA

Jaakko Helander

Olen kirjoittanut tämän artikkelin kasvatustieteilijän, sosiaalipsykologin, psykoterapeutin ja nuorisotutkijan ammatillis-tieteellisestä vinkkelistä. Se on kriittinen puheenvuoro vallitsevaan, asian tuntijalähtöiseen ja normatiiviseen psykologisen auttamistyön valtavirtaan. Orientaationi on sosio-konstruktiiivinen.

Jokelan tragedian jälkeisenä päivänä posti toi terveydenhuollon menetelmien arviointiyksikön lehden. Tuore norjalaistutkimus kyseenalaistaa joukkomuotoisen psykologisen jälkipuintimenettelyn vaikutuksen (Kiura 2007). Metatutkimuksessa (Kornør ym. 2006) todettiin, että edustavia tieteellisiä tutkimuksia traumojen psykologisista hoitokeinoista on vähän. Toimenpide- ja verrokkiryhmien väliset erot näyttävät merkityksettömiltä. Toisaalta menettelyillä ei todettu olevan haitallisia vaikutuksia. (Kiuar 2007; Kornør ym. 2006.)

Viime viikkojen mediamaisemassa ovat valokeilassa olleet niin uhrit ja läheiset kuin joukko eri auttamistahoja. Eräässä rehtorien haastattelussa nousi esiin kaksijakoinen suhtautuminen yllättävään tapahtumaan: noin puolet haastatelluista korosti pysähtymisen, asian yhteisen käsittelyn ja riittävän yksilöllisen tuen merkitystä. Toinen puoli taas katsoi, että ”opiskelu ja työ ovat parasta terapiaa”.

Auttamistyö on tietynlainen paradoksi: Yhtäältä on työskenneltävä kollektiivisella tasolla. On annettava aikaa erilaisille ryhmille käsitellä yhdessä niitä tunteita, ajatuksia ja reaktioita, joita poikkeuksellinen tapahtuma aiheuttaa. Tästä näkökulmasta on haastavaa löytää tasapaino asian käsittelyn ja arjen jatkumisen välillä. Erityisen huomionarvoista on se, ettei asioiden ylenmääräinen käsittely – tai tapahtuman eri tavoin painotettu uutisointi – synnytä niin sanottua sijaistraumatisoitumista. Toisaalta auttamisen tulee perustua omaehtoisuuteen ja yksilöllisiin tarpeisiin. Jälkipuintimenettelyn kritiikki kohdistuu niihin suomalaisiin(kin) aiempiin tapahtumiin, joissa on oireettomia ja apua sillä hetkellä tarvitsemattomia yksilöitä osallistettu erilaisiin ryhmäistuntoihin.

Olen tutkinut traumatisoivia kokemuksia ja niiden käsittelyä nuorisojengjä käsittelevässä tapaus- ja interventiotutkimuksessa (yhteenvedona ks. Helander 2004) sekä erityistä tukea tarvitsevien ammattiin opiskelevien nuorten evaluaatiotutkimuksessa (Helakorpi & Helander & Jahnukainen 2004). Keskeinen tulos molemmissa tutkimuksissa on ensinnäkin se, että nuoret kykenevät käyttämään kehittyneitä, aikuisille tyypillisiä selviytymiskeinoja ja -voimavaroja. Toinen keskeinen havainto on, että vertaisen toisen (ystävän, kaverin, luokkatoverin) merkitys nousee esiin molemmissa aineistoissa; nuorten kykyä keskinäiseen toistensa tukemiseen ei tulisi väheksyä deterministisen kehityspsykologisesti. Kolmanneksi näyttää siltä, että modernit käsitykset selviytymiskeinoista ja -voimavaroista korostavat niiden monimuotoisuutta.

Perinteiseen (välittömään) puheeseen ja keskusteluun perustuvien keinojen rinnalle tulisi nostaa sosiaaliset verkostot, erityisesti pojille tyypilliset toiminnalliset tavat käsitellä epätavallista tilannetta ja yksilöllisesti suunnitellut ja toteutetut interventiot. Samalla nuoren oman elämänsä paikallisasiantuntijuus tulisi ottaa todesta ja yhdeksi työn lähtökohdaksi.

1990-luku oli kriisipsykologian valitusajankautta. Suomessa toteutettiin laaja *Henkinen tuki onnettomuus- ja kriisitilanteissa* -hanke, jonka yhteydessä koulutettiin laajasti kasvatusta-, opetusta- ja auttamistyön ammattilaisia. Kriisivalmiussuunnitelmia laadittiin erityisesti julkisen sektorin yksiköihin. Tietoisuus yksilöiden ja ryhmien normaaleista reaktioista epänormaaleihin tapahtumiin kasvoi. Kenties tuon ajan vähemmän toivottuna sivutuotteena omaksuttiin osin kriitikittömästi purku- (*defusing*) ja jälkipuinti- (*debriefing*) menettelyjä tarkastelematta niiden syntysijoja.

Pidän hyvänä tietoisuuden lisääntymistä ja auttamisjärjestelmän systemaattista kehittämistä. Huolestuttava ilmiö on ollut auttamiskeinojen ”standardointi”. Kuinka moni tietää, että jälkipuinti on alun perin tarkoitettu pelastusalan ammattilaisten työssään kohtaamien vaikeiden tilanteiden vertaiskäsitelymenetelmäksi? Kuinka moni tietää, ettei traumaattisten kriisien niin sanottu vaihemalli etene tai näyttäydy jokaisen yksilön kohdalla samanlaisena? Estonia, Jokelan ja Jyväskylän junaturmat, Tallinkin karilleajo, Myyrmanni ja Konginkangas; mitä niiden hoidosta opittiin? Edelleen näyttää siltä, että auttamis- ja terapiakoulukuntien näkemykset auttamistyön intensiteetistä ja kestosta vaihtelevat.

Tapasin tutun keskiuusimaalaisen luokanopettajan Jokelan tragediaa seuraavan viikon alussa. Hän kertoi, kuinka 9-vuotias tyttö oli tullut hänen luokseen. Tyttö oli tokaissut: ”Opettaja, kyllä me tiedetään, että siellä kuoli ihmisiä. Ei jaksaisi enää itkeä ja surra koko päivää. Voidaanko laskea vähän matematiikkaa välillä?” Toinen opettajatuttu pohti ääneen samalla viikolla, hoidetaanko tässä lasten ja nuorten hyvinvointia vai käsitelläänkö aikuisten riittämättömyyden tunnetta. Niinpä.

LÄHTEET

- Helakorpi, Seppo, Helander, Jaakko & Jahnukainen, Markku (2004) *Itä-Suomen työkoulu 2000 -hankkeen arviointitutkimus*. Itä-Suomen työkoulun julkaisuja 8. Kuopio: Kuopion yliopisto. Sähköisenä julkaisuna <http://www.uku.fi/mci/tyokoulu/ulkopuolinenarviointi.pdf> (Viitattu 25.11.2007.)
- Helander, Jaakko (2004) Etsivä ohjaus vai ohjaava kuntoutus: jenginuorten kriisi-intervention ja ohjauksen kehittelyä. Teoksessa Jussi Onnismaa & Heikki Pasanen & Timo Spangar (toim.) *Ohjaus ammattina ja tieteenalana 3*. Juva: PS-Kustannus, 140–150.
- Kiura, E??? (2007) Psykologisen jälkipuinnin vaikutusta vaikea arvioida. *Impakti. Terveystieteiden tutkimuskeskuksen lehti* 5, 21.
- Kiura, Eva (2007) Psykologisen jälkipuinnin vaikutusta vaikea arvioida. *Impakti. Terveystieteiden tutkimuskeskuksen lehti* 5, 21.
- Kornør, Hege ym. (2006) *Psykososiale tiltak ved store ulykker og katastrofer. Nasjonalt kunnskapssenteret for helsestjenesten*. <http://www.kunnskapssenteret.no>. (Viitattu 10.11.2007.)

AUVINEN AND RASKOLNIKOV – RELATED TRAGEDIES?

David Huisjen, Jr.

The Finnish police and the world media have spun a narrative regarding Pekka-Eric Auvinen and the Jokela high school shooting case using what are now classic genre elements: boy becomes isolated from peers, retreats into a world of fantasy violence via the Internet, is further influenced by angst-ridden metal music and neo-nazi philosophy, takes advantage of loose gun laws to get a pistol, and then randomly kills 8 innocent victims before firing a bullet into his own brain. There are many convenient elements to this structure: it demonizes things we want to demonize, gives unquestionable honor to the dead and implies no moral requirement for reforming anything other than gun laws. However this narrative approach, comforting as it may be, does not fit together with the basic forensic facts of the case which have dribbled out, and it may be keeping us from learning the most important lessons that this case should teach us.

Two basic facts deserve more attention: 1) All of Auvinen's five male victims were within a year of his same age, whereas his female victims were two authority figures and one adult education student. There is too strong a pattern here for the crazed random shooting theory to be viable. 2) Three stories of the school were soaked in gasoline, prepped for an arson which was never carried out. Given that Auvinen was able to reload the ten-round magazines for his .22 caliber pistol at least six times during the course of the attack, to say that it was a lack of technical skill that kept him from igniting the school also lacks credibility.

A more functional narrative structure for the case might be found in what is perhaps the oldest tragic tale of a young man attempting to act out a nihilistic world view: Dostoevsky's *Crime and Punishment*. There is very little in Auvinen's now famous Internet postings that Dostoevsky would not have put into the mouth of his anti-hero, Raskolnikov. This fictitious nineteenth century Russian student felt that he suffered unjustly, that those responsible for his unjust suffering were scum which did not deserve to live, and that he, as a representative of a higher evolutionary level of humanity, was morally entitled to eliminate such people. Raskolnikov's tragedy is realized when, in addition to his first chosen victim – an easy-to-hate pawnbroker woman – he inadvertently kills her more innocent and simple-minded sister, and from there he comes to doubt the entire moral justification for his actions. Ultimately he finds redemption through confessing his guilt and “paying his debt to society.”

The similarities between the thinking of these two anti-heroes are striking. Both found themselves victims, but they react to this not by cowering, but by despising those whom they considered to be their tormentors, and by considering themselves to be naturally superior to them. In fact both did suffer unjustly. In Raskolnikov's case, Dostoevsky is clearly using this character to point out the very real problems of poverty that affected many Russians of his generation, showing how many good people were forced by circumstances to do bad things in order to survive and to help their loved ones. In Auvinen's case we have the very real problems of marginalization and bullying in public schools, concerning which school authorities all too often ignore the problem or even take the bullies' side in things.

The primary differences are that, whereas Raskolnikov committed his crime out of a need for material wealth, Auvinen acted in order to gain much needed social capital; and then according to the nature of how things have played out, Auvinen can never find the sort of social redemption that Raskolnikov eventually found.

There seem to be two basic reasons why this alternative narrative structure for the case is distasteful to the police and the media. First of all they do not want to “give the terrorist what he wants” by admitting that there are real injustices that he was lashing out against when he killed those people. I consider this to be an irrational application of principles of behaviorist psychology, not a moral principle that we should be bound by. More importantly though, those in charge of building our narratives want so much to proclaim the innocence and heroism of those killed by Auvinen that they cannot entertain the possibility that Pekka-Eric chose (many of) those specific people for execution because of what he saw as their roles in the injustices that he suffered.

No one is saying that any of these people deserved to die, but it would seem that they were not killed entirely at random. Some of them might have even been able to prevent this tragedy if they had acted with a bit more wisdom and understanding of the damages that can be done by school bullying. As much as we want to respect the dead, if we are really going to learn anything from this tragedy we need to take this perspective into account.

TURVALLISTA POLITIIKKA

Pirjo Jukarainen

Pekka-Eric Auvisen surmatyö liittyy monenlaiseen identiteettipolitiikkaan sekä keskusteluun yhteisöllisyyksistä ja niiden tuomasta hyvinvoinnista ja turvallisuudesta. Jokelan kylä ja Tuusulan kunta saivat pohdittavakseen, ovatko imagomarkkinoinnit kohdallaan? Onko Tuusula asukkaistaan huolehtiva ”ihmisen kokoinen kunta” ja Jokela viihtyisä puutarhakaupunginosa, Pekka-Ericin kotipuutarhaa ruotivista kommenteista huolimatta?

Identiteetit eivät ole säiliöitä, ne kehittyvät – ja kriisiytyvät – ihmisten välisissä *poliittisissa prosesseissa*. Tarkoiton politiikalla Pertti Lappalaista mukaillen ongelmien määrittelyä ja niiden ratkaisujen pohtimista, toimenpiteitä asiointilojen ohjaamiseksi. Näitä tapahtuu myös arjessa. Poliitikalta – varsinkin identiteettipolitiikalta – ei ole mikään elämäalue poissuljettu. Kaiken surun ja itsetutkiskelun keskellä tehdään monilla foorumeilla työtä sellaisten yhteisöllisyyksien edistämiseksi, jotka lisäävät hyvinvointiamme. Vastaavasti yritetään vaikeuttaa niiden identiteettiryhmien rakentumista, joista mielestämme seuraa vakavia ongelmia. Mitkä sitten ovat toivottuja ja ei-toivottuja yhteisöllisyyden muotoja? Niiden määrittäminen on poliittista. Näissä yhteyksissä on tarkkaan pohdittava mistä puhutaan, sillä identiteettipolitiikan rinnalla kulkee usein *turvallistamisen politiikka*, asioiden määrittäminen turvallisuuskysymyksiksi. Ja koska turvallisuus on suhteellinen käsite, täyttä turvallisuutta ei voi olla eikä sitä voi konkreettisesti mitata; turvallisuudella voidaan oikeuttaa lähes millaisia tekoja hyvänsä. (Laitinen 2003.)

Nykyajan ihmisillä väitetään olevan monia vaihtuvia identiteetin viiteryhmiä. Puhutaan jälkimodernista maailmasta, jossa etenkin nuoret sukkuloivat samastumiskohteita vaihdellen ja epäloogisestikin yhdistellen. Tämä voi maistua joillekin vapautena ja valinnanmahdollisuuksina, toiset saattavat kokea jatkuvan etsinnän ahdistavana. Identiteettiharhailua pidetään ”ajan henkenä”. Harva oli kiinnostunut edes Pekka-Ericin viimeisimmästä hätähuudosta – itsemurhauhkauksesta – kahta päivää ennen surmatyötä. Yhteiskunnallinen huomio syntyi vasta tavasta, jolla hän itsemurhansa toteutti: sankarijulkisuutta hakevan ra’an väkivallan kautta.

Politiikan tutkija Kari Palosen mukaan myös Suomessa on havaittu yksilöiden kasvava poliittisuus. Samalla kun globaalit yhteydet monimutkaistuvat ja elämänhallinnan epävarmuus kasvaa, vahvistuu myös yksilöiden politiikan mahdollisuus ja välttämättömyys. Kaikki ihmiset ovat ”tuomittuja” tekemään yksilöllisiä mutta toisia koskettavia elämänvalintoja. Entäpä Pekka-Eric Auvisen elämäntapapoliittisuus; oliko hänellä poliittista ajatusta ja jos niin minkälaista? Väittäisin, että hänen omassa mielessään kuvio oli hyvinkin selvä, mutta hänen ajatustensa sairaaloinen pohdinta vain syvensi kuilua hänen ja muun sosiaalisen maailman välillä. Verkkoyhteisöissä ja koulutoveriensa kanssa Auvinen yritti peilata sanomaansa, muttei arvatunkaan tavoittanut sitä *rakentavaa* empatiaa tai lohduttavaa ironiaa, jota nämä tarjosivat. Etenkin internetverkko ja muut julkiset mediat ovat siinä mielessä ongelmallisia, että ne voivat rakentaa monenlaista, sekä inhimillistä kärsimystä pahentavaa että sitä lieventävää, yhteisöllisyyttä. Vastuu yhteisöllisyyden seurauksista jakautuu niissä kaikille ja samalla ei kenellekään.

Pekka-Ericillä on You Tubeen lähettämällään videolla yllä paita, jossa on teksti *Humanity is overrated*. Joillekin se näyttäytyy hänen poliittisena viestinään siitä, ettei ihmisyyttä tai ihmiselämää tarvitse kunnioittaa. Kyseisen kaltainen paita on kuitenkin myynnissä internetissä sairaalaympäristöön sijoittuvan, ihmissuhteita käsittelevän tv-sarjan *House Md* sivuilla. Teksti on yksi tv-ohjelmassa esitetyistä ironisista sitaateista. Pekka-Eric ei ole tavoittanut tätä lauseen aivan erilaiseen yhteyteen liitettyä syvämerkitystä yhdistäessään lauseen yksioikoiseksi perusteluksi ihmiskunnan hävittämiselle. Voi olla, että läheiset reagoivat tähän sosiaalisen ymmärryksen kyvyttömyyteen pitämällä kaikkea

sekavana ylilyöntinä. Tästä asetelmasta ei voine syntyä rakentavaa sosiaalisuutta ilman asiantuntija-apua. Se julkinen poliittinen huomio, jonka paidan sitaatti sai murhateon jälkeen, on kuitenkin aivan oma ilmiönsä. Itse asiassa tuloksena on ollut joukko erilaisia identiteettipoliittisia ilmiöitä. Joillakin sama paita on toiminut aiemmin tai ehkä vieläkin tv-ohjelman fanittamiskeinona. Toisilla sama toimii väkivaltaisen ekologisen liikkeen sloganina, kuten vaikkapa eläinsuojeluaktivismiin iskulauseena. Kopiojulkiksille koko lause sinänsä on yhdentekevä; heille paita symboloi yksinkertaisesti julkisuuteen nostettua väkivaltaa – paita toimii irvokkaana vallan ja rohkeuden merkinä. Pelkkä julkinen kauhun lietsonta riittää tässä politiikaksi.

Pekka-Eric Auvinen siis esitteli julkisuuteen omaa maailmankuvaansa ja halusi tehdä epätoivoisen ja laajaa huomiota saavan surmatyön kautta itsensä näkyväksi. On äärimmäisen surullista että hänen oli surmattava läheisiään koulussa ja ennen kaikkea nostettava heidän omaistensa suru internet- ja mediajulkisuuteen tullakseen lopullisesti kuulluksi. Väkivaltaan turvautuminen sinänsä ei kuitenkaan ole poikkeuksellista. Ei myöskään se, että teko kohdistui puolustautumiseen valmistumattomiin siviileihin. Ratkotaanhan kansainvälisessä kriisinhallinnassakin ongelmia *ensisijaisesti* aseellisilla väliintuloilla. Kehitysyhteistyö tai siivilihallinnolliset menetelmät eivät tarjoa yhtä välitöntä, nopeaa ja tehokasta ratkaisua kriiseihin. Toisaalta elämme viihenteellistyneen ja arkipäiväistyneen väkivalta-kulttuurin keskellä, ja siviiliväkivallalla saa parhaimman mediahuomion. Nyt saimme havaita, että tässäkin kriisissä on kyse *siviilikriisistä*, aivan kuten valtaosassa niistä muun maailman kriiseistä, joihin liittyy aseellinen väkivalta. Jokelassa kouluyhteisö oli mielenterveysongelmaisen ”poliitikon”, Pekka-Eric Auvisen siviilikohde.

Irvokkainta kaikessa on se, että myös siviilikriisin uhrien, koululaisten ja heidän perheidensä oletettiin tavoittelevan samaa mediahuomiota kärsimykselleen. Jokelan koulun oppilaiden valituskirjelmä kotimaisille tiedotusvälineille osoittaa, ettei julkisuudelle sentään olla uhraamassa kaikkea. Kaikki eivät sittenkään halua politikoida siviilien kärsimyksellä. Iltapäivälehdessä toimitus perusteli julkisuutta tarpeella jakaa suru koko yhteiskunnalle, herättää pohdintoja suomalaisesta turvallisuudesta. Mutta entä jos uhriuden korostaminen vain heikentää uhrin asemaa? Entä jos julkisuus vain lisää kauhua, pelkoa ja ahdistusta muissa kouluissa ympäri maailman? Miksi emme ymmärrä, että (siviili)uhrien esille nostamisella lisäämme samalla heidän haavoittuvuuttaan?

Entä jos asiasta noussut turvallistamispolitiikka, eli koulujen turvattomuudesta puhuminen ja oppilashuollon retuperän kauhustelu, vain pahentaa lasten ja nuorten ahdistusta? Puheet metallinpaljastamista ja muista turvaratkaisuista otettiin välittömästi osaksi turvallistamiskeskustelua, koska Yhdysvalloissa nämä jo löytyvät kouluista. Virginian koulusurmien jälkimainingeissa ehdotettiin opiskelijoille aseenkanto-oikeutta kampusalueella. Meillä siviiliaseet kytkeytyvät toistaiseksi eräkulttuuriin, Yhdysvalloissa kansalaisvapauteen ja kansalaisten itsepuolustus-oikeuteen. Aseet ovat meilläkin yhtä lailla siviilien saatavilla, ja niitä säilytetään arkiympäristössä, kotona ja mökeillä. Välineet siis ovat, puuttuuko enää vain turvallisuuskulttuuri? Askel ei valitettavasti ole kovin iso. Pääministeri on toistaiseksi kieltäytynyt tästä turvallistamispolitiikasta, mutta miten käy jatkossa?

Mikään yhteiskunnallinen väkivallan syiden ja ratkaisujen pohdinta ei tyhjennä yksilöä vastuusta päätyä väkivaltaisiin tekoihin. Se, että Pekka-Ericin lailla niin monet muut nuoret miehet – ja nimenomaan miehet – päätyvät tähän ratkaisuun, on kuitenkin tärkeä yhteiskunnallinen kysymys. Joissain tilanteissa itsemurha on nähty jopa kunniallisena ratkaisuna henkilön identiteetin ja ”kasvojen” säilyttämiseksi. Esimerkiksi Titanicin haaksirikossa vuonna 1912 vain kolmasosa ylimmän matkustusluokan miehistä jäi henkiin. He jättäytyivät *tarkoituksella* laivaan säilyttääkseen miehisen identiteettinsä korkeamoraalisina sankareina. Pelastusveneeseen päätyneen japanilaisen miehen sukunimellä (Hosono) viitattiin sen sijaan japanin kielessä moraalittomaan pelkuriin peräti 40 vuoden ajan. Naisten ja lasten asema turvattomimpana kansanosana on säilynyt nykypäiviin saakka. Pekka-Ericistä on puhuttu verkon keskustelupalstoilla raukkamaisena tappajana, mutta myös rohkeana sankarina. Millaiset yhteisöt tarvitsevat itsensä ja läheisensä surmaavan miehen karmeaa sankaruutta?

LÄHTEET

- Merideth, Lee W. (2002) *Titanic Names, a Complete List of Passengers and Crew*. Sunnyvale: Rocklin Press.
- Laitinen, Kari (2003) Turvallinen hyvinvointi? Teoksessa Satu Ranta-Tyrkkö & Arja Ropo (toim.) *Turvallista hyvinvointia*. Tampere: Tampere University Press, 21–46.

KOULU JA YHTEISÖLLISYYS

Tero Järvinen

Tänä syksynä on koulutuskeskustelu Suomessa ollut poikkeuksellisen vilkasta. Useissa puheenvuoroissa on nostettu esiin kysymys siitä, missä määrin koulu ja eritoten nykyiset luokattomuutta ja valinnaisuutta korostavat koulutusjärjestelyt tukevat tai purkavat yhteisöllisyyttä. Kysymys koulun ja yhteisöllisyyden suhteesta on tärkeä, onhan kouluinstituution perinteisenä tehtävänä ollut kulttuurissa vallitsevien arvojen ja normien siirtäminen uusille sukupolville ja sitä kautta yhteiskunnan jatkuvuuden ja kiinteyden edistäminen. Nykykäsittein ilmaistuna koulun tehtävänä on vahvistaa yhteiskunnallista luottamusta ja sosiaalista pääomaa. Heti perään on muistutettava, että koulu on myös armoton luokittelukoneisto, jonka tehtävänä on lajitella yksilöt erilaisille työmarkkinaurille ja sitä kautta yhteiskuntahierarkian eri portaille. Tästä näkökulmasta katsottuna koulun toiminnan ytimessä on arviointi ja siihen liittyvä yksilöllisen suoriutumisen vaatimus. Arviointikäytännöllään koulu opettaakin, että viime kädessä jokaisen on pärjättävä omillaan.

Voidaan myös kysyä, mitä on se yhteisöllisyys, johon koulun tulisi kasvattaa ja mitkä ovat ne kulttuuriset, kaikille yhteiset arvot, jotka oppilaiden tulisi omaksua? Jos tämän päivän vallitsevia arvoja ovat tehokkuus, tuottavuus, yksilöllisyys ja kaikinpuolinen erinomaisuuden tavoittelu, niin parin viime vuosikymmenen koulutuspolitiikassa on kiitettävässä määrin ahkeroitu juuri näiden arvojen juurruttamiseksi koulujen käytäntöihin ja oppilaiden tajuntaan.

Suomalaisen koulutuspolitiikan yhtenä johtoajatuksena on 1990-luvulta alkaen ollut tarjota oppilaille mahdollisimman paljon yksilöllisesti eriytyviä valinnanmahdollisuuksia ja erikoistumisen reittejä niin peruskoulussa kuin lukioissakin. Erikoistuminen on nykyisin mahdollista aloittaa jo peruskoulun alkuluokilta (tietyissä määrin jo päiväkodeissa) ja yhä useammassa lukiossa opiskellaan joko painotetun opetussuunnitelman tai erikoislukion oppimäärän mukaisesti.

Tavallisuus ei tosiaankaan ole tänä päivänä pop, mikä näkyy yhtä lailla koulutusretoriikassa kuin koulutusjärjestelyissäkin. Koulutuksellista tasa-arvoakin on alettu edistää yksilönvapauden ja lahjakkuuksien tukemisen nimissä. Vanhan rinnakkaiskoulujärjestelmän tapaan kansakunnan koulutuksellinen eliitti halutaan erottaa massasta mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Kun muista Euroopan maista tullaan ihastelemaan suomalaista peruskoulua, joka on onnistunut tuottamaan tasalaatuisen hyviä oppimistuloksia, kannetaan meillä syvää huolta siitä, että huippujen tehtailussa olemme jääneet jälkeen eräistä kilpakumppaneista. Ja kilpasillahan tässä ollaan, se on kyllä tullut selväksi. Eikä kilpailu ole vain kansakuntien välistä tai liity yksistään oppilaisiin, vaan myös koulut on pakotettu kilpailemaan toistensa kanssa. Kouluverkkoa karsitaan ja oppilaitoksia yhdistetään tehokkuuden nimissä. Henkiinjäämistelussa on erotuttava muista oppilaitoksista profiloitumisen ja hyvän maineen avulla. Paras asema markkinoilla on niillä oppilaitoksilla, jotka onnistuvat saamaan virallisen huippuyksikön statuksen.

Viime viikkoina erityisesti luokattomaan lukioon on kohdistettu useita kriittisiä huomioita. On todettu, että yhteisöllisyyden puuttuminen on luokattoman lukion suurimpia ongelmia. 1990-luvulla toteutetut lukiouudistukset, kuten luokattomaan lukioon siirtyminen ja ylioppilaskirjoitusten hajauttaminen, ovat johtaneet lukio-opintojen yksilöllistymiseen sekä kestoltaan että sisällöltään. Tämä on väistämättä purkanut entisen kaltaista yhteisöllisyyttä. Järvenpääläinen abiturientti totesi Helsingin Sanomissa, että koulun ainoa yhtenäinen ja melko pysyvä porukka löytyy tupakkapaikalta. Kohta tämän jälkeen kiirehditettiin toteamaan, että oppimistulokset ovat kuitenkin luokattomassa lukiossa hyvät. Tämä on hyvä esimerkki siitä, miten Suomessa koulua, eritoten lukiota, tarkastellaan yksipuolisesti kirjallisen akateemisenä oppimisympäristönä, eikä instituution luonnetta sosiaalisena

toimintaympäristönä oteta riittävästi huomioon. Samalla kun opetussuunnitelmat pakataan mahdollisimman täyteen tietämystä, yhä useammat oppilaat uupuvat työtaakan alle. Turkulaisia lukioita koskevassa arviointitutkimuksessa kävi viime vuonna ilmi, että neljännes lukiolaisista uupuu opinnoissaan. Vain joka kymmenes tutkimukseen osallistunut oppilas ilmoitti, ettei ollut kokenut lainkaan koulu-uupumusta. Useimmilla uupumus aiheutui nimenomaan koulunkäyntiin liittyvistä tekijöistä, vain pieni osa oppilaista liitti uupumuksensa koulun ulkopuoliseen elämään.

Lukiolaiset eivät kuitenkaan yksituumaisesti tyrmänneet luokattomuutta, itse asiassa hieman yli puolet tutkimukseen osallistuneista suhtautui luokattomuuteen myönteisesti. Liittyisikö uupumus sittenkin enemmän nuoriin kohdistuviin tehokkuus- ja erinomaisuusvaatimukseen, kilpailuhenkisyys korostumiseen eri elämänalueilla yhdistettynä yleiseen näköalattomuuteen, jonka monet liittävät omaan tulevaisuuteensa? Vaikka asia olisi näin, voimme silti kysyä, ovatko valinnaisuuden lisääminen, kiinteiden luokkayhteisöjen vähittäinen katoaminen sekä koulutuskilpailun koveneminen yhdessä johtaneet siihen, että koulu on alkanut kasvattaa lapsia ja nuoria aiempaa selvemmin ajamaan omia etujaan? Kaikki eivät osaa tehdä oikeita valintoja oikeaan aikaan, ja osa putoaa pelistä pois. Miten suhtaudumme näihin lapsiin ja nuoriin? Kannustaako koulu kulttuurisena toimintaympäristönä, tässä ja nyt, nuoria rakentamaan yhteiskuntaa, jossa myös epäonnistuminen ja pärjäämättömyys tulkitaan yhä yleisemmin seuraukseksi yksilön omasta toiminnasta, osaamattomuudesta ja vääristä valinnoista?

KOULUAMPUMISTEN SYISTÄ

Janne Kivivuori

Ennen Jokelan tapahtumia Suomessa ei ole sattunut vastaavanlaisia kouluampumisia (engl. *school shooting*). Edellisen kerran suomalaisessa koulussa ammuttiin tappavasti 1989, samana vuonna, jona Jokelan 18-vuotias ampuja syntyi.

Ulkomaisen tutkimuksen perusteella kouluampumisten taustalta on vaikeaa, ehkä mahdotonta, löytää jotakin yksittäistä syytä tai tekijää, joka selittäisi tällaisen käyttäytymisen. Jotkin teemat kuitenkin näyttävät toistuvan eri tapauksissa. Tyypillinen kouluampuja on poika tai nuori mies, jolla ei ole aiempia rikostuomioita, jolle ampuma-aseet ovat entuudestaan tuttuja ja joka on luonteeltaan syrjään vetäytyvä. Häntä on voitu kiusata ja hän on saattanut kärsiä masennusoireista. Tekijä on hautonut tekoaan pitempään, fantasioinut väkivallasta, puhunut aikomuksestaan jollekulle ja kokenut juuri ennen tekoa jonkin vastoinkäymisen (Robertz 2004; DeLisi & Scherer 2006; Muschert 2007).

Eräs kouluampumisissa toistuva piirre on, että tekijät mallintavat tekoaan aiempien samanlaisten tekojen pohjalle. Voidaan puhua jopa kopiorikoksista. Tekojen piirteet ja uhrien suuri määrä selittyvät osin oppimisella ja mallin seuraamisella (Cantor ym. 1999). Aiempien surmien saama mediahuomio voi houkutella. Esimerkiksi Jokelan tapahtumat muistuttavat Yhdysvalloissa alkuvuodesta sattunutta Virginia Tech -yliopiston joukkomurhaa. Virginian joukkomurhan tekijä viittasi ”mediatestamentissaan” aiemman Columbinen koulun joukkomurhan tekijöihin. Nämä taas tavoittelivat teoillaan myös mainetta mediassa. He toivoivat, että heistä tehtäisiin elokuva (Kivivuori 2006, 171). Myös Jokelan tekijä esitti median välityksellä mielipiteitään ja näkemyksiään. Kaikkien kolmen teon tekijät myös onnistuivat saamaan mielipiteilleen laajaa julkisuutta ja itselleen mainetta.

Itsemurhien tutkijat ovat havainneet samanlaisia leviämisen- ja mallintamisvaikutuksia. Laajalti julkistetut teot saavat matkijoita (Gould ym. 2003). Havainnot ovat olennaisia myös kouluampumisten selittämisessä (Kostinsky ym. 2001). Esimerkiksi edellä mainituissa kolmessa tapauksessa oli henkirikoksien lisäksi kyse itsemurhasta.

Joukkomurhakäyttäytymistä selitettäessä tulee usein mieleen, että kyse on nykyajan ilmiöstä. Kuitenkin antropologian ja etnopsykiatrian piirissä tunnetaan hieman samankaltainen ilmiö, amokjuoksu. Niitä esiintyi esimodernissa ja esiteollisissa oloissa, mahdollisesti epidemiaa muistuttavina ryppäinä. Tekoon ryhtyneet olivat yleensä nuoria miehiä, joita oli kohdannut jonkinasteinen, kenties kiusaamista muistuttava sosiaalinen nöyryytys. Oman aikamme kouluampumisia onkin verrattu amokjuoksuun (Tseng 2006; myös Lindsay & Lester 2004, 39). Historiallis-antropologinen näkökulma viittaa siihen, että nuorten miesten yllättävät ja moniuhriset henkirikokset eivät liity pelkästään nyky-yhteiskuntaan tai sille ominaiseen mediapaljouteen. Mainemotiivi lienee sama riippumatta siitä, millä tavalla maine yhteisössä leviää. Entisaikoihin verrattuna moderni media kuitenkin tehostaa mainevaikutuksia ja tekee epidemioista potentiaalisesti maailmanlaajuisia (Cantor ym. 1999).

Miten kouluampumiset voitaisiin estää? Se on vaikeaa. Median perustehtäviin kuuluu tällaisten tapausten uutisointi – siitä huolimatta, että joku jossakin voi saada siitä virikkeitä toiminnalleen. Silti kannattaisi ehkä pohtia näkemyksiä, joita tutkijat ovat esittäneet itsemurhien uutisoinnista (Cantor ym. 1999; Kervinen 2007). Kuinka laajasti ja millä tavalla esimerkiksi ulkomaisia kouluampumisia kannattaa käsitellä suomalaisessa mediassa? Meillä ei ole vielä koettu Yhdysvalloissa sattuneita toimistoampumisia (engl. *office shooting*), joissa erotettu työntekijä surmaa entisiä työtovereitaan – kannattaisiko ehkä miettiä, miten ulkomaisista tapauksista uutisoidaan? Päästäisiinkö siihen, ettei ainakaan Suomessa tehtäisi viihde-elokuvia nuorten oikeasti tekemien rikosten pohjalta? Tiedotusvälineiden roolin pohtimista ei tule rajata internetin kaltaiseen sinänsä tärkeään uusmediaan, vaan asia liittyy koko mediaan.

Nuorten mielenterveyspalvelujen saatavuudesta ja oppilashuollon voimavaroista on huolehdittava. Myös ampuma-aseiden saatavuuteen voitaisiin vaikuttaa. Jokelan ampuja oli saanut luvan aseeseen muutamia viikkoja ennen tekoaan. Tapaus tuo mieleen Helsingissä 1999 sattuneen tapauksen, jossa nuorehko nainen ampui kolme miestä ampumaradalla. Siinäkin tapauksessa yhdistyi kohtalokkaalla tavalla kolme seikkaa: mielenterveysongelma, mediavaikutteiset fantasiat tai harhat ja ampuma-aseen saatavuus. Kaikista suomalaisten nuorten vuosina 1980–2004 tekemistä henkirikoksista 17 prosentissa käytettiin ampuma-asetta (Lehti 2007). Muut tekovälineet kuten teräaseet ja nyrkit ovat yleisempiä, mutta niihin on vaikeampi vaikuttaa. On syytä pohtia, miten ampuma-aseet pidettäisiin pois nuorten ulottuvilta.

LÄHTEET

- Cantor, Christopher H. & Sheehan, Peter & Alpers, Philip & Mullen, Paul (1999) Media and Mass Homicides. *Archives of Suicide Research* 5, 283–290.
- DeLisi, Matt & Scherer, Aaron M. (2006) Multiple Homicide Offenders. *Criminal Justice and Behavior* 33:3, 367–391.
- Gould, Madelyn & Jamieson, Patrick & Romer, Daniel (2003) Media Contagion and Suicide Among the Young. *American Behavioral Scientist* 46:9, 1269–1284.
- Kervinen, Elina (2007) *Voisiko köydet kieltää?* Helsingin Sanomat 16.6.2007.
- Kivivuori, Janne (2006) Nuorisoriikollisuuden sosiologiset selitykset. Teoksessa Päivi Honkatukia & Janne Kivivuori (toim.) *Nuorisoriikollisuus. Määrä, syyt ja kontrolli*. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos & Nuorisotutkimusverkosto, ss???
- Kostinsky, Spencer & Bixler, Edward O & Kettl, Paul (2001) Threats of School Violence in Pennsylvania After Media Coverage of the Columbine High School Massacre: Examining the Role of Imitation. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine* 155:9, 994–1001.
- Lehti, Martti (2007) *Nuoret ja henkirikollisuus 1980–2004*. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 78.
- Lindsay, Mark & Lester, David (2004) *Suicide by Cop. Committing Suicide by Provoking Police to Shoot You*. New York: Baywood Publishing.
- Muschert, Glenn W. (2007) Research in School Shootings. *Sociology Compass* 1:1, 60–80.
- Robertz, Frank J. (2004) *School Shootings. Über die Relevanz der Phantasie für die Begehung von Mehrfachtötungen durch Jugendliche*. Germany: Verlag für Polizeiwissenschaft.
- Tseng, Wen-Shing (2006) From Peculiar Psychiatric Disorders through Culture-Bound Syndromes to Culture-related Specific Syndromes. *Transcultural Psychiatry* 43:4, 554–576.

NUORET TARVITSEVAT YHTEISÖJÄ JA YHTEISÖLLISYYTTÄ

Pasi Koski

Nuoruus on tämän päivän maisemassa haasteellista aikaa. Nuoret joutuvat kohtaamaan ympäristön tarjoaman valtavan merkitysten tulvan, eikä identiteetin rakentaminen ja elämänsuunnan löytäminen ole virikkeiden runsaudessa kovin helppoa. Näin on etenkin, jolleivät tietyt rakenteelliset edellytykset ja lähipiiri anna turvaa ja edes jonkinlaista kehikkoa suodatusmekanismeille. Nuoruuden ympäristö on muuttunut, ja yksi muutoksen kehitysuonteista on ollut luontevien yhteisöjen haurastuminen ja katoaminen. Ihminen on edelleen sosiaalinen olento, jolle on tärkeää tuntee kuuluvansa johonkin. Etenkin voimakkaimman identiteetin rakennusvaiheen aikana olisi hyvä, että löytyisi lokeroita ja kategorioita, joihin voi itsensä luokitella. Jokelan tapahtumat nostavat isossa kuvassa yhteisöllisyyden yhdeksi keskeisistä pohdittavista kysymyksistä.

Nuorten ryhmäytyminen, ystävyysuhteiden muodostuminen ja verkostojen syntyminen rakentuvat kovin eri tavoin kuin ”menneen” maailman mallissa, jossa prosessi perustui esimerkiksi kyläyhteisöön ja sosiaaliluokkiin. Sosiaalisten verkostojen muotoutumisen kiinnekohdat ovat muuttuneet. Kyläyhteisön, asuinalueen tai ylipäättään alueellisten tekijöiden merkitykset ovat epäilemättä muuttuneet. Työpaikkojen merkitys sosiaalisten suhteiden muotoutumisessa on ehkä pysynyt periaatteessa entisellä tasolla, mutta esimerkiksi epätyypillisten työsuhteiden ja pätkätoiden lisääntyminen eivät tue pysyvien sosiaalisten suhteiden rakentumista. Nuorten osalta myös koulumaailman muutokset ovat tarkoittaneet pääasiassa sosiaalisten vuorovaikutusryhmien purkamista ja uudelleen organisointia. Esimerkiksi koulujen luokattomuuteen, oppilaitosten profiloitumiseen tai koulupiirien poistamiseen johtaneet kehityspolut ovat muovanneet yhtä nuorten elämän keskeistä sitoutumiskohdetta ja samastumisraamia (ks. esim. Järvinen 2003; Seppänen 2006). Jos lukiolaiselta kysyy nykyisestä ”luokkakuvasta”, hän ei välttämättä kykene luettelemaan kaikkia kuvassa olevia oppilaita nimeltä, puhumattakaan, että hän voisi sanoa tuntevansa kuvassa olevat ja tuntisi yhteenkuuluvuutta heidän kanssaan. Nykyjärjestelmässä yksilölliset tavoitteet ehkä edistyvät, mutta sosiaaliset verkostot saattavat jäädä löyhiksi. Yhteisöllisyydelle ja sen muotoutumiselle nykyinen konteksti ja tapahtuneet kulttuuriset muutokset muodostavat enemmän uhkia kuin mahdollisuuksia. Tosin ranskalainen sosiologi Michelle Maffesoli (1995) on sanonut yhteisöllisyyden saaneen vain uusia muotoja. Pysyvien ystävyysuhteiden ja luottamuksen muotoutumisen näkökulmasta hetkellinen uusiyhteisöllisyys ei kuitenkaan ole kovinkaan hedelmällistä.

Yhteisöllisyyden purkautumisessa ei kuitenkaan ole kyse vain yhteisöistä vaan myös kulttuurisesta tavasta toimia ja ajatella. Tätä kautta asiaa lähestyttäessä on rinnalle otettava myös yhteisöllisyyden vastinpari eli sopimuksellisuus. Sosiologian isäksi tituleeratun Auguste Comten ajatuksia päivittäen voi ajatella, että ajattelun valtavirta, joka määrittää yhteiskunnallisen kehityksen suuntaa, etenee tiettyjen hegemonisten professioiden suunnassa. Ennen teollistumista ajattelun valtavirtaa olivat luomassa papit ja filosofit. Sitten yhteiskuntaa alettiin kehittää teknologiapää edellä ja insinöörit alkoivat määrätä suunnan. Sittemmin talous ja juridiikka ovat nousseet määräävään asemaan. Ekonomien ja lakimiesten sävyttämässä logiikassa taloudelliset määreet ja sopimuksellisuus ovat saaneet keskeisen sijan. Tuo valtavirta on tänä päivänä jo levittäytynyt alueille, joille se ei kovin hyvin sovi. Jos päiväkoteja arvioidaan ensisijassa talouteen perustuen eikä sillä perustella, onko lapsen siellä hyvä olla, ollaan jossain määrin harhassa. Tällaisen kehityksen seurauksena sopimuksellinen kulttuuri levittäytyy yhteisöllisen kulttuurin kustannuksella. (Koski 2003.)

Olen luennoillani käyttänyt seuraavaa esimerkkiä kuvaamaan sopimuksellisuuden ja yhteisöllisyy-

den keskinäistä suhdetta. Kuvitellaan, että meillä on ryhmä ihmisiä kokoontuneena neuvonpitoon ryhmän hallitsemassa tilassa. Kesken päivän pidetään kahvitauko, ja ryhmä poistuu hetkeksi kokoon-tumistilasta. Kun ensimmäinen palaa takaisin huoneeseen, huomaa hän, että lattialle on kaatunut litra piimää. Jos toimintamalli on yhteisöllinen, etsii ensimmäinen tilaan tulija rätin ja alkaa siivota sotkua. Muut paikalle saapuvat auttavat häntä parhaansa mukaan. Toimitaan yhteisvastuullisesti yhteisön hyväksi. Jos taas sopimuksellinen kulttuuri on vallalla, jää ensimmäinen paikalle saapuja kädet lanteilla lätäkön viereen seisomaan pohtien, kenenkähän toimenkuvaan kyseinen asia mah-taa kuulua. Esimerkkejä sopimuksellisuuden levittäytymisestä löytyy tämän päivän suomalaisessa ympäristössä varsin helposti. Yhteisöjen haurastumisessa ei siis olekaan kyse pelkästään yhteisöjen (tiettyjen ryhmien ja kategorioiden) katoamisesta, vaan myös kulttuurisesta muutoksesta.

Robert Putnam (1993) on sosiaalista pääomaa pohtiessaan tehnyt jaon sitovaan (*bonding*) ja siltaavaan (*bridging*). Ensin mainitulla viitataan tietyllä tavalla sisäänpäin lämpiävään sosiaaliseen pääomaan, jota syntyy, kun olemme tekemisissä samanlaisten ja samanhenkisten ihmisten kanssa. Jälkimmäisellä taas viitataan niihin siltoihin, joita rakennamme suhteessa erilaisiin ihmisiin. Sosiaalinen pääoma on ollut painottuneesti aikuiskeskeinen termi. Tähän liittyen sitovasta pääomasta puhutta-essa on kirjallisuudessa usein korostettu sen kielteisiä piirteitä viittaamalla esimerkiksi mafiaan tai katujengeihin. Nuorten näkökulmasta tämä ajatus on rajoittunut. Nuoren identiteetin rakennuksessa ja kehityksessä ylipäättään kokemukset bonding-tyyppisestäkin sosiaalisesta pääomasta ovat tärkeitä. Ne voivat olla jopa edellytyksenä, jotta eväitä bridging-tyyppisen sosiaalisen pääoman omaksumiseen ja kartuttamiseen olisi olemassa. Nuorelle on tärkeä kuulua johonkin. Tämän päivän pirstaleisessa maisemassa se on erityisen tärkeää.

Koulua voitaisiin käyttää tietoisemmin sosiaalisen pääoman ja yhteisöllisyyden edistämisen ka- navana. Koulun toimintakulttuuria, käytäntöjä ja toimintamalleja pohdittaessa ja kehitettäessä olisi syytä ottaa nämä teemat aina huomioon. Todettakoon, että koulu on edelleen suomalaisten keskeisin pysyvien ystävyysuhteiden luomisympäristö (Koski 2005). Vahvistakaamme tätä piirrettä. Se lienee yksi voimallisimmista toimista, joilla koulu yhteisöön liittyen voidaan Jokelan kaltaisia tapahtumia yrittää ennaltaehkäistä.

LÄHTEET

- Järvinen, Tero (2003) *Urheilijoita, taiteilijoita ja IB-nuoria. Lukioiden erikoistuminen ja koulukasva- tuksen murros*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura.
- Koski, Pasi (2003) Nousee päivä, laskee päivä? Milloin alkaa ”kulttuurinen valaistuminen”? *Liikunta ja Tiede* 40 (5–6), 60–63.
- Koski, Pasi (2005) *Social Meaning of Sport and Physical Activity*. Paper presented at the 3rd World Congress of Sociology of Sport, ISSA, November 30 – December 3, Buenos Aires.
- Maffesoli, Michelle (1995) *Maailman mieli. Yhteisöllisen tyylin muodoista*. Helsinki: Gaudeamus.
- Putnam, Robert, D. (1993) *Making Democracy Work. Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton: Princeton University Press.
- Seppänen, Piia (2006) *Kouluvalintapolitiikka perusopetuksessa. Suomalaiskaupunkien koulumarkkinat kansainvälisessä valossa*. Turku: Suomen Kasvatustieteellinen Seura.

TARVETTA YHTEISKUNNALLISEEN MEDIAKASVATUKSEEN

Sirkku Kotilainen

Hyökkäyksen tyyppi: Joukkomurha, poliittinen terrorismi (vaikka valitsinkin lukioni kohteeksi, motiivini hyökkäykselle ovat poliittiset ja paljon paljon syvällisemmät, ja siksi en halua että tätä kutsutaan vain “koululaitosammuskeluksi”).

Pian tämän netissä olleen hyökkäystietoilmoituksen jälkeen Jokelan koulussa kuoli kuusi nuorta, kaksi keski-ikäistä henkilöä ja tekijä väkivaltateossa, joka tekijän mielestä oli poliittinen terrori-isku yhteiskuntajärjestelmää vastaan. Nimitämmepä tapahtunutta kouluväkivallaksi tai muuksi, selvää on sen väkivaltainen äärimmäisyys ja linkki tekijän yhteiskunnallisiin, verkossakin julkituotuihin ajatuksiin. Mitä tästä pitäisi ottaa opiksi? Mediakasvatuksen nimissä paljonkin, mutta tässä keskityn poliittiseen ulottuvuuteen.

Pekka Eric Auvinen otti aktiivisesti osaa yhteiskunnalliseen keskusteluun eri verkkofoorumeilla ja oli itse näissä keskusteluissa myös aloitteellinen. Lisäksi hän toteutti verkkoon esimerkiksi musiikkivideoita, joissa taustalla soi kantaa ottava industrial rock. Esimerkiksi hänen uskontoja kritisoivan videonsa voi tulkita kenen tahansa nuoren suureksi kysymykseksi, johon hän kaipaa vastauksia. Onko tekijä siis jäänyt ajatuksineen yksin omia käsityksiään tukevien verkkoyhteisöjen varaan? Verkko-keskusteluteksteistä nousee esiin tekijän kykenemättömyys kohdata kritiikkiä ja toisia näkökulmia. Tämäkään puoli ei saisi jäädä yksin verkon varaan, vaan argumentoitua keskustelua ja väittelyä olisi hyvä käydä myös yhteisöllisissä pedagogisissa tilanteissa, esimerkiksi koulussa tai nuorisotyössä siten, että myös verkkofoorumeiden aineistoja on yhteisessä käsittelyssä.

Verkkoa ja mediaa yleensä ei saisi ohittaa yhteiskunnallisen keskustelun ja kansalaisaktiivisuuden paikkana. Tämä merkitsee verkon nuorisokulttuurien huomioimista myös osana yhteiskunnallista kasvatusta ja opetusta – ei kuitenkaan erillisenä toimintakenttänä vaan yhteydessä reaali maailmaan. Nuorten yhteiskunnallista verkko-osallistumista koskevissa tutkimuksissa on todettu, että reaalielämässä rakentuneet tavat ja käsitykset uusinnetaan verkossa – jos nuori ylipäänsä pitää internetiä tärkeänä kansalaisvaikuttamisen kanavana (esim. Dahlgren & Olsson 2007).

Omissa empiirisissä tutkimuksissani olen löytänyt neljänlaisia otteita 13–18-vuotiaiden nuorten kansalaisvaikuttamisessa suhteissa mediaan, siis myös verkkoon. Näistä ’lähipiiriläiset’ ovat tyytyväisiä toimijuuteensa esimerkiksi ystäväpiirissä, myös verkossa. ’Etsijoilla’ on haku päällä oman toimijuutensa suhteen, ja verkossakin he etsivät kiinnittymispaikkoja. ’Viestijät’ ovat aktiivisia erityisesti verkossa, mutta eivät koe itseään välttämättä poliittisiksi toimijoiksi. ’Aktivisteilla’ sen sijaan on halu poliittiseen toimintaan, jossa verkko ja perinteinen media ovat tärkeitä elementtejä. (Kotilainen & Rantala 2007.)

Mielestäni nämä aktiivisimmatkin nuoret olisi huomioitava nykyistä enemmän pohdittaessa demokratian edistämistä, kun julkista keskustelua on tähän saakka käyty enimmäkseen äänestysinnon puutteesta ja osallistumattomuudesta. Yhteiskunnallisessa mediakasvatuksessa on kyse mediataitojen kehittämisestä kansalaisosallistumista varten: ei pelkästään teknisistä tietoverkkotaidoista vaan myös mediakritiikistä ja etiikasta. Oleellista on keskustelu, diskuteeraminen, ’talk’: erilaisten näkökulmien kunnioittaminen ja omien jatkuva perustelu verkkofoorumeilla ja omin mediatuotoksinkin. Myös media- ja muuta väkivaltaa on käsiteltävä ja kyseenalaistettava avoimesti.

NUORTEN AKTIVISMI HERÄTTI MEDIAN

Pekka Eric Auvinen toteutti aktiivista kansalaisuuttaan, mutta teko oli järkyttävä. Jokelan surulliset tapahtumat ovat kuitenkin virittäneet myös myönteistä nuorten kansalaisaktiivisuutta, erityisesti suhteissa median valtaan. Jokelan nuorten keräämä adressi ja sen julkinen kritiikki median toimintaa kohtaan on mielestäni erinomaista nuorten media-aktivismia. Nuoria on kuunneltu ja muutoksia on ehkä lupa odottaa, ainakin Helsingin Sanomien 25.11.2007 pääkirjoituksen perusteella. Sen mukaan nuoret käynnistivät tällä tavoin keskustelun katastrofiuutisoinnin eettisistä periaatteista media-alan sisällä.

Yhteiskunnallisen mediakasvatuksen elementit olisi kiinnitettävä osaksi demokratiakasvatusta ja koulussa osaksi historiaa ja yhteiskuntaoppia. Mediataidothan on kirjattu keskeisinä kansalaistaitoina Kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelman loppuasiakirjaan keväällä 2007 <http://www.om.fi/Etusivu/Ajankohtaista/Arkistoidut/sisallot/Kansalaisvaikuttamisenpolitiikkaohjelma>. Näihin taitoihin tukeminen olisi syytä ottaa todesta.

LÄHTEET

- Dahlgren, P. & Olsson, T. (2007) 'Young Activists, Political Horizons and the Internet: Adapting the Net to one's Purposes'. Teoksessa Loader, B. D. (toim.) *Young Citizens in the Digital Age*. Political Engagement, Young People and New Media. London: Routledge, 68–81.
- Helsingin Sanomat* 25.11.2007. 'Jokelan nuoret aloittivat uudenlaisen mediakeskustelun.' Pääkirjoitus.
- Kotilainen, Sirkku & Rantala, Leena (2007) '*Media, Citizenships and Young People*'. Paper presented in 8th Annual Conference of the European Sociological Association. Glasgow, 3rd–6th September.

PERFORMATIIVINEN VÄKIVALTA SUBJEKTIIVISTEN RISKIEN ILMENTYMÄNÄ

Jari Kujala

Me ei tarvita metallinpaljastimia ja kameroita tähän koulun niin kauan kun me oikeesti puhutaan ja kuullaan toisiamme.”
Liedon keskuskoulun rehtorin Paavo Tarkiaisen aamunavaus Jokelan koulusurmien jälkeisenä päivänä.

Jokaisessa nuoriin kohdistuvassa tai nuoria käsittelevässä väkivaltaisessa kohtaamisessa on havaittavissa tiettyjä säännönmukaisuuksia, joita voidaan lukea paikalliskulttuurillisiksi ja nuorten identiteettejä ohjaaviksi. Globaali media sekä tiedon ja luulon verkostoituminen muokkaavat virtuaalisissa maailmoissa syntyviä myyttejä, joiden ristiriidat aiheuttavat hämmennystä nuorten mielissä.

Heti alussa Jokelan tapahtumien merkitysten analysointi perustui pitkälti psykiatrien ja sosiologien arvioihin tapahtumien luonteesta (esim. psykiatrien kuvaukset keskeytyneen SSRI-lääkityksen vaikutuksista lääkehoidon piirissä oleviin). Nämä arvot perustuvat kirjattuihin faktoihin. Viranomaisverkosto osaa esittää nämä faktat julkisilla areenoilla informatiivisina tilannetietoina. Media nappasi roolin koulusurmissa uhriutuneiden tapahtumaan osallistuneiden tarinoista. Median edustajat perustelivat tiedonkeruukäytäntöään sillä, että he syventävät tietouttamme tapahtuneesta. Shokkivaiheessa haastateltujen ihmisten tuskan esittäminen tuskin lisää tietoisuuttamme siitä, mitä todella tapahtui. Jokelan nuorten yhteisö aktivoitui tämän henkilökohtaiselle alueelle tunkeutumisen johdosta julkaisemalla avoimen kirjeen kaikille tiedotusvälineiden edustajille (www.jokela-adressi.fi).

James Garbarino on tutkinut Yhdysvalloissa Jokelan ampumistapauksen kaltaisia ilmiöitä. Hänen tutkimuksensa *Lost Boys* kuvaa 1990-luvun amerikkalaisia nuoria, jotka tappavat anonyymisti muita nuoria. Tutkimus etenee luokan ja rodun käsitteen kautta ampumistapauksia selittäviin tekijöihin kuten tunteiden hallintaan ja niihin psykologisiin prosesseihin, jotka yhdistävät useimpia tappajia. Garbarino kuvailee USA:n etelävaltioissa tehdyn tutkimuksen avulla paikalliskulttuurien institutionaalisen väkivallan perinteen siirtymistä myös sellaisiin paikkakunnalle kiinnittyneisiin etnisiin (mustien) yhteisöihin, joilla tätä perinnettä ei ennestään ole.

Tappamiseen liittyvä moraalinen koodisto on usein kapea. Tappaja ei löydä oman emotionaalisen kriisihistoriansa valossa tappamiselle vaihtoehtoja. Vaihtoehtottomuus ja tuomitsevuus näyttäytyvät paikkakuntien, perheiden ja yksilöiden ominaisuuksina. Paikkakunnan moraalisen koodiston ohjaamana luokkarajojen moraalikoodit väistyvät. Nuorten tekemien tappojen selittäväksi tekijäksi löytyy prosessi, joka on mahdollista pysäyttää, kunhan vanhemmat, opettajat, nuoriso- ja sosiaalityöntekijät, terapeutit ja koulun opettajat osaavat lukea murhenäytelmää edeltäviä varoittavia merkkejä. (Garbarino 1999, 5–29.)

Garbarino esittää joitakin faktoja murrosikäisten nuorten riskeistä käyttäen apunaan Robert Zagarin (1991) tutkimusta, jossa hahmotellaan tappavien poikien piirrekäyttäytymistä. Zagarin mukaan pojilla on kaksinkertainen mahdollisuus päätyä murhaajiksi silloin kun seuraavat riskitekijät täyttyvät:

- pojan perheessä rikollisen käyttäytymisen historia
- poika on ollut hyväksikäytetty
- poika kuuluu jengiin
- hän käyttää alkoholia ja huumeita

Kolminkertainen riski seuraa seuraavien riskitekijöiden täyttymisestä:

- poika käyttää asetta
- hän on ollut pidätettynä
- hänellä on neurologisia ongelmia, jotka heikentävät arviointikykyä
- hänellä on vaikeuksia suoriutua koulunkäynnistä ja on siksi paljon poissa. (Zagar 1991.)

Suomessa sosiaali- ja terveysalan poikkihallinnolliset verkostot käyttävät näiden riskitekijöiden kaltaisia pürreajatteluun perustuvia havaintomatriiseja ennaltaehkäisevien teemaseuladialogien pohjana. Teemaseuladialogi on poikkihallinnollinen verkostotyön väline, jossa dialogiin osallistuvat pohtivat ennakkoon valittua aihetta onnistumisen ja ongelmien näkökulmasta etsien lopuksi sellaisia ratkaisuja, joihin he itse voivat vaikuttaa.

Teemaseuladialogien avulla nuoret jaetaan niin sanottuihin ”huolen vyöhykkeisiin”. Tekniikka käsittää prevention tasot, mikä tarkoittaa sitä, että seula on koottu subjektiivisista menetelmistä (huolista), ja huolen astetta pystytään kommunikoimaan ammattiryhmältä toiselle. (Arnkil 2005.) Nuoren aiheuttaman huolen kuvataan kuuluvan joko vähäisen huolen tasolle (kriittisiä toimenpiteitä ei tarvita), kasvaneen huolen tasolle (ammattiauttajat ovat epätietoisia mitä pitäisi tehdä) tai vakavan huolen tasolle (apua on saatava heti). Nämä käyttäytymistä seuraavat menetelmät tunnistavat kohtuullisen hyvin ulkoisesti oireilevat nuoret. Huolen vyöhykkeet kuvaavatkin usein ulkoisia tuntomerkkejä. Havaitsematta jäävät tekijöiden henkilökohtaiset psykologiset tekijät, aktiiviset ja passiiviset taipumukset ja fantasiamaailmat. Menetelmä ei sellaisenaan liioin tunnista paikkakuntien moraalikoodistoon liittyviä erityisiä riskitekijöitä.

Entäpä jos elämästä vieraantumista ehkäisevä kunnallinen seula tai klusteri ei toimikaan? Entä jos siitä puuttuvat ne keskeiset vieraantumista kuvaavat indikaattorit, jotka liittyvät nuorten elämän aikaan, paikkaan ja tapaan toimia? Ulrich Beck (1990) kuvaa tätä ongelmaa vaaraobjektivismina teknillis-lääketieteellisen vallan näkökulmasta. Mikä rooli on varhaisen havainnoinnin järjestelmällä, joka perustuu toimistokontekstissa tai koululuokassa muodostettuun tietoon? Tieto on pätevää siinä kontekstissa, missä se on tuotettu!

Nyt formaaliset järjestelmät joutuvat arvioimaan uudelleen nuorten kehityksellisiä tarpeita etsien Jokelan ampumistapauksen taustatekijöitä. Voitaasiinko vaarat vangita yhteisöllisen, kokemuksellisen oppimisen, non-formaalisen menetelmän avulla pureutumalla niihin muutoksellisiin tarpeisiin, jotka koskevat nuorten rooleja ja identiteettejä?

Jokelan tapahtumissa läsnäoleilla on hiljaista tietoa, joka perustuu heidän kehollisiin ja yhteisöllisiin minuuden kokemuksiinsa. Tätä hiljaista tietoa voidaan havainnoida myös virallisten auttamisjärjestelmien käytäntöjen ulkopuolisissa yhteisöllisissä tunteissa. Suomalaiseen hiljaisen tiedon havainnoinnin riskidiagnostikkaan tämä ei kuitenkaan istu. Voiko hiljaista tietoa rationalisoida? Kenellä on monopoli vaarojen havaitsemiseen?

Riski-indikaattoreita muodostettaessa pitäisi kysyä, milloin moraalisen kapea-alaisuuden, vastoinkäymisten ketjun ja mielialalääkitysten subjektiiviset riskit muuttuvat objektiivisiksi. Kuka havainnoi näitä riskejä, ja miten niiden pohjalta toimitaan? Voiko mahdollisen uuden tiedon perusteella muodostaa uusia pedagogisia työvälineitä esimerkiksi koululaitoksen käyttöön? Onko koulun funktionaalinen, yhteiskuntaan integroiva tehtävä ajan tasalla? Ovatko pahojen poikien ja riivattujen tyttöjen roolit jo jaettu tulevan performatiivisen väkivallan näyttämölle?

LÄHTEET

- Arnkil, Tom Erik (2005) *Palveluiden dialoginen kehittäminen kunnissa: sektorikeskeisyydestä ja projektin kaaoksesta joustavaan verkostointiin*. Helsinki: Sosiaali ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes, raportteja 253.
- Beck, Ulrich (1990) *Riskiyhteiskunnan vastamyrryt: organisoitu vastuuttomuus*. Tampere: Vastapaino.
- Garbarino, James (1999) *Lost Boys. How Our Sons Turn Violent and How We Can Save Them*. New York: Free Press.
- Zagar, Robert (1991) Työpapereita teoksessa Garbarino, James *Lost Boys. How Our Sons Turn Violent and How We Can Save Them*. New York: Free Press.

JOKELAN JÄLKEEN

Tuomas Kurttila

Suomi on tehnyt hiljaista surutyötä Jokelan koulusurmien jälkeen. Suuret otsikot lehdissä ovat muuttuneet pohdiviksi kirjoituksiksi lasten ja nuorten pahoinvoinnista. Tuusulan kuntaa on tuettu kohdennetuin valtionavustuksin, ja eri yhteisöt ovat antaneet osaamistaan surutyöhön. Herkkyys omaisia kohtaan ja vaikeus hahmottaa monisyistä tragediaa saavat ihmiset pitäytymään kovin vahvoista johtopäätöksistä ja yleistyksistä yksittäistapauksen perusteella. Se on viisautta. Vaikka vastauksia on vaikea löytää, niitä täytyy etsiä.

Meillä Suomessa on ollut halu nähdä maamme hieman syrjässä olevana ja turvallisena paikkana, jonne suuren maailman murheet eivät yllä. Tästä syystä koulusurmat liittyivät ennen Jokelan tapahtumia etäisiin kuviin erityisesti Yhdysvalloista ja sen oudoista ilmiöistä. Herätys oli draamallinen. Suomessa lasten ja nuorten kasvu- ja kasvatusympäristöihin liittyvät uudet haasteet nähdään tärkeimpien asioiden joukossa.

Mitään yksittäisiä helppoja ratkaisuja estämään lasten ja nuorten väkivaltaista käyttäytymistä ei ole. Turvallisuus ja sen tunne syntyvät monen tekijän yhteisvaikutuksesta. Tässä yhteydessä kiinnitän huomiota lasten ja nuorten mielenterveyden tukeen, tietoverkkojen toimintaan ja koulussa saatuun kansalaiskasvatukseen. Kodin ja vanhempien vastuu on suuri, mutta vaativasta kasvatustehtävästä selvitäkseen nämä tarvitsevat koko yhteiskunnan tuen. Koko kylä kasvattaa.

Lasten ja nuorten mielenterveyden oireilusta on puhuttu etenkin asiantuntijoiden parissa viime vuosina. Monet mittarit ovat osoittaneet tilanteen heikentymistä. Yhteiskuntaamme levinnyt tapa ”viranomaistaa” lapsen ja nuoren ongelmia on väistämättä heikentänyt kasvattajien ymmärtämystä tai kykyä puuttua mielenterveyden oireiluun. Ensimmäinen huolestunut kysymys, miten lapsi tai nuori voi, pitäisi herätä häntä lähellä. Varhaisen puuttumisen edellytyksenä on, että lasten ja nuorten parissa toimivilla aikuisilla on riittävästi tietoa mielenterveydestä ja mahdollisten ongelmien ilmene-mismuodoista. Tämä tietämys on riittämätöntä. Mielenterveyden lukutaitoon panostaminen auttaisi huomaamaan lapsen ja nuoren hiljaisen hädän, joka muuttuu huudoksi usein liian myöhään.

Suomi on niittänyt kansainvälisissä Pisa-tutkimuksissa mainetta ja huipputuloksia. Peruskoululaiset ovat maailman parhaita lukutaidossa, luonnontieteissä ja matematiikassa. Tästä voimme olla ylpeitä ja tyytyväisiä. Peruskoulumme onnistuu perustehtävässään erinomaisesti – lapset saavat hyvät tiedolliset valmiudet. Ehkä valokeilaa tulisi siirtää enemmän tunnepuolen kehittymiseen ja sosiaalisten taitojen vahvistamiseen. Tarvitaan selvästi Pisa 2, jonka ei ole tarpeen olla Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestön OECD:n toteuttama. Kasvaessaan ja kehittyessään lapsen on tärkeää oppia sosiaalisia ja emotionaalisia taitoja vuorovaikutuksen välineiksi. Sosioemotionaaliset taidot tukevat myönteisten vertaissuhteiden syntymistä, opillista menestymistä, psyykkistä hyvinvointia sekä integroitumista yhteiskunnan osaksi aikuisuudessa.

Suomalaiset 15–29-vuotiaat nuoret käyttävät noin 1,5 tuntia päivässä tietoverkoissa. Kuilu vanhempiin sukupolviin on melkein pä suurimmillaan tässä ympäristössä. Vanhemmilla on usein riittämättömät tiedot, mitä lapset kohtaavat tai voivat kohdata tietoverkoissa. Samalla verkko-operaattoreiden vastuuta on tarpeen pohtia. Miksi yhteiskuntavastaista toimintaa ja verkottumista tapahtuu käytännössä ilman miltei minkäänlaista kaupallisten verkko-operaattoreiden vastuuta? Lapselle ja nuorelle tietoverkot ja niiden toimintaryhmät voivat luoda vääristyneen kuvan oikeasta ja väärästä. Melkein pä mille tahansa idealle tai ajatukselle löytyy maailmanlaajuisesta verkosta nopeasti tukijoita ja ihailijoita. Kuvaavaa on, että Jokelan tapahtumia ihailtiin pian tapahtuman jälkeen verkkoyhteisöissä.

Yhteiskuntien on herättävä pohtimaan tietoverkkoja yhä keskeisempänä lasten ja nuorten kasvuympäristönä. Järjestäytyneen yhteiskunnan on pystyttävä luomaan puitteet maailmanlaajuisille tietoverkoille. Vaikka tehtävä julistetaan osin tarkoituksella heti mahdolliseksi, tavoitteita on asetettava. Verkkoympäristöissä on oltava enemmän kasvatuksen ammattilaisia läsnä kuulevin korvin, auttavain käsin ja ymmärtävin sydämin. Samalla verkko-operaattoreiden vastuita on lisättävä kansainvälisellä yhteistyöllä. Vanhemmat tarvitsevat alan toimijoiden ja ammattilaisten tukea verkkokasvatustyössään. Aikamme Narkissoksen lähde on internet.

Jokelan murhenäytelmässä on yhtenä selittävänä tekijänä pidetty nuoren yhteiskuntavastaisuutta, joka ilmentyi äärimmäisenä väkivaltana ja itsetuhoisuutena. Tarkempaa tutkimusta vaatisi, mikä on keskustellun yhteiskuntavastaisuuden ja rakentavan poliittisen aktiivisuuden suhde. Voi olla, että se on itseään ja maailmaa etsivän nuoren kohdalla yllättävän läheinen. Toisekseen tulisi pohtia, millä tavoin nuorta voidaan tukea yhteiskunnallisen ajattelun muodostumisessa. Koulun kansalaiskasvatuksen roolia olisi varmasti tarpeen vahvistaa. Emme ole hyviä keskustelemaan politiikasta ja yhteiskunnasta. Emme kasvata lapsia ja nuoria aktiivisesti vastuullisiksi yhteisöään palveleviksi kansalaisiksi. 2000-luvun kansalaiskasvatuksen ihanteita ei ole.

Jokelan jälkeen on kutsuttu apuun vahvaa valtiota, joka saa tietoverkoista pois kaiken haitallisen ihmisyyttä loukkaavan materiaalin, hoitaa oppilas- ja opiskelijahuollon yhtäläiseen kuntoon jokaisessa koulussa ja kunnassa sekä tekee nuorelle mahdolliseksi saada käyttöönsä käsiaseita. Näin helppoja vastauksia ei ole. Enemmän voimme tehdä, mutta vastuuta lapsista ja nuorista ei voida ulkoistaa valtion talousarvion kautta hoidettavaksi. Jokelan suru palauttaa meidät parhaimmillaan perusasioihin, hyvän elämän ja ihmisenä kasvun edellytyksiin.

KUUNTELEVIA KORVIA, TEKEVIÄ KÄSIÄ

Pia Lundbom

Osallistuin keskiviikkona 7.11. Nuorisotutkimuspäiville. Päivien ohjelman loppupuolella alustanut Lasten kesä ry:n toiminnanjohtaja Petri Paju kertoi tuoreeltaan Tuusulan Jokelan koulun tapahtumista. Minua alkoi surettaa. Olen ajautunut viime päivinä pohtimaan sitä, miten tässä ajassa eletään, rinnakkain, muttei välttämättä yhdessä. Toisia ihmisiä ei välttämättä kohdata, ainakaan oikeasti. Yksilöiden tapa reagoida mieltään painaviin asioihin vaihtelee. Jotkut ihmiset vaikenevat ja kätkevät ajatuksensa, tukahduttavat tunteensa sisälleen. Jotkut oireilevat, ehkä yrittävät ilmaista kaipaavansa apua, mutteivät tiedä, mitä sanoja käyttää tai kenelle puhua. Se, onko ketään kenelle puhua, ketään, kuka kuuntelee, ketään, keneen voi luottaa ja mistä saa itselleen tukipilareita, rajoja ja rakkautta, on iso ajattelemisen arvoisen teema. Onko lasten ja nuorten lähellä riittävästi vastuullisia, luotettavia aikuisia, joiden kanssa uskaltaa keskustella isosta tai pienestä murheesta?

Aloitin työurani lastensuojelun sosiaalityöntekijänä. Tein kahdessakin kaupungissa töitä erilaisten nuorten, heidän vanhempiensa ja monia tahoja edustavien yhteistyökumppaneiden kanssa. Työ oli haastavaa, mielenkiintoista ja joskus aika kuormittavaakin. Opin paljon ja uskon voineeni ohjata, neuvoa ja tukea työni avulla monia ihmisiä. Yhteistyö monien tahojen kanssa toimi pääsääntöisesti hyvin, olipa sitten kyse koulusta, poliisista, nuorisotoimesta tai lastensuojelupalveluita tarjoavasta järjestöstä. Vaikeuksiakin toki oli, yhteistyön tekeminen muodostuu ja kehittyy vähitellen, eikä oikotietä onneen tältä osin ole.

Hakeuduin pois sosiaalityön kentältä tutkimuksen ääreen vuonna 2000. Alle 18-vuotiaiden kanssa olen tällä hetkellä tekemisissä sekä erään kansalaisjärjestön vapaaehtoistyön kautta, vapaaehtoisena netissä, että tutkimustehtävien kautta. Olen tutkinut varsinkin kansalaisaktivismia ja nuorten sekä nuorten aikuisten poliittista osallistumista. Opetustehtävissä olen toiminut useamman vuoden, ammattikorkeakoulussa. En tunne peruskoulun tai toisen asteen problematiikkaa kovin hyvin, mutta nähdäkseni on selvää, että opettajien täytyy oppilaitosarjessa olla ratkomassa teemoja, joihin aika saati sitten pedagoginen koulutus eivät sellaisenaan riitä. Pitäisikö riittää – minulla ei ole tähän olemassa mitään yksiselitteistä vastausta. Jos opettajan täytyy koulun sisäisen yhteistyön, vanhempien kanssa tehtävän yhteistyön ja oppilaiden opettamisen ohella tehdä paljon muutakin, voi kysyä, mitä se tarkoittaa etenkin opettajankoulutuksen näkökulmasta. Millaisia valmiuksia vaikkapa aineenopettajien koulutuksessa tulisi tarjota?

Omien kokemusteni kautta olen pohtinut myös, kuinka hyvin lapset ja nuoret aidosti kokevat olevansa osallisia yhteiskunnassa. Mietin siis kuulluksi tulemisen tunnetta myös sen osalta, kokeeko nuori ylipäättänsä voivansa vaikuttaa mihinkään, sekä millaisia taitoja ja ympäristöjä toimia on olemassa. Nuorisotyöllä on jatkossa varmasti entistä enemmän sekä kysyntää että painetta olla tukemassa nuoria niin aikuistumisen taipaleella kuin aktiiviseksi kansalaiseksi kasvamisessa. Nuorisotyöntekijöiden keskustelulle nuorten kanssa toivoisinkin olevan riittävästi aikaa ja tilaa myös kouluympäristössä.

Nettimaailman merkitystä ei voi kiistää, ja sen osalta varmasti esimerkiksi ammattikorkeakouluissa saadaan pohtia aiempaa perusteellisemmin sitä, millaisia valmiuksia ja taitoja yhteisöpedagogikoulutuksessa on tarpeen tarjota. Nettimaailmassa sukkuointi on monelle nuorelle tuttua, ja hänen on todennäköisesti paljon helpompi kysyä esimerkiksi jostakin mieltä painavasta asiasta netissä kuin kasvokkain. Face to face -työn roolia silti ei voi väheksyä; eri ihmiset tarvitsevat ja toivovat erilaisia palvelumuotoja.

1.1.2008 voimaan tuleva uudistettu lastensuojelulaki (13.4.2007/417) asettaa paljon haasteita kunnalliselle tasolle. Hyvä kysymys on, kuinka kuntatasolla on jo nyt otettu huomioon uuden lasten-

suojelulain raamit: onko kunnallisella tasolla esimerkiksi riittävästi päteviä lastensuojelutyötä tekeviä sosiaalityöntekijöitä, ja onko yhteistyön tekemiseen resursoitu riittävästi aikaa? 7. pykälän mukaan kunnan sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen ja kunnan muiden viranomaisten on yhteistyössä seurattava ja edistettävä lasten ja nuorten hyvinvointia sekä poistettava kasvuolojen epäkohtia ja ehkäistävä niiden syntymistä. Samaisen lain 9. pykälän mukaan kunnan tulee järjestää koulupsykologi- ja koulukuraattoripalveluita, jotka antavat kunnan perusopetuslaissa (628/1998) tarkoitettuun esi-, perus- ja lisäopetukseen sekä valmistavan opetukseen osallistuville oppilaille riittävän tuen ja ohjauksen koulunkäyntiin ja jotka pyrkivät ehkäisemään tai poistamaan oppilaiden kehitykseen liittyviä sosiaalisia ja psyykkisiä vaikeuksia. Kyseisessä 9. pykälässä myös todetaan, että palveluilla tulee edistää myös koulun ja kodin välisen yhteistyön kehittämistä. Eri paikkakunnilla kysymys siitä, miten riittävä tuki määritellään ja millainen työsarja koulupsykologeilla ja koulukuraattoreilla on, raamitetaan ihan eri tavoin. Omien kokemusteni mukaan yhdellä koulukuraattorilla voi olla useita isoja yläkouluja toimialueenaan. Jos samaan usean sadan oppilaan opinahjoon on käytettävissä esimerkiksi yksi työpäivä viikossa, voi kysyä, kuinka hyvin siinä pystyy tarjoamaan riittävää tukea ja ohjausta koulutyöhön sekä edistämään koulun ja kodin välistä yhteistyötä. Voin olla toki turhan skeptinenkin sen suhteen, miten hyvin tukea koulunkäyntiin on kunkin kunnan sisällä järjestetty.

Lapsen etu on aina se, mikä täytyy pitää mielessä, ei jargonina, vaan käytäntönä. Tulevan lastensuojelulain toisen pykälän mukaan lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista. Viranomaisten vastuuna on samaisen pykälän mukaan tukea lasta ja hänen vanhempiaan sekä pyrittävä tarjoamaan riittävän varhain tukea. Kysymys siitä, mikä sitten on riittävän varhain, ei ole yksiselitteinen. Näkisin, että riittävä määrä niin sanottuja matalan kynnyksen toimintamuotoja auttaa sitä, että varhaista tukea on tarpeeksi tarjolla. Nuorisotyö mainitaan myös aiempaa selkeämmin yhtenä ehkäisevän lastensuojelun toimijatahona. Omat kokemukseni sosiaalityötä tehneen näkökulmasta sosiaalityön ja nuorisotyön yhteistyöstä olivat vaihtelevia, usein alue- ja henkilösidonnoisia. Ammatillisesti se, miten koulu, nuorisotyö ja sosiaalityö voisivat jatkossa tehdä yhteistyötä uudennlaisin tavoin ja olla tietoisia toisten osaamisesta ja tavoitteista, on sekä iso käytännöllinen haaste että myös koulutuspoliittinen teema.

Vaikuttaa siltä, että yhteisöpedagogien osaamispainet ovat lisääntyneet aika tavalla, ja muuttuva työelämä vaikuttaa siihen, millaista osaamista ammattikorkeakoulujen tulee mahdollistaa. Osaamisvaatimusten ohella voisi olla aika avata nuorisotyöntekijöiden alhaista palkkausta koskeva keskustelu ja pyrkiä vaikuttamaan siihen, että vaativasta ja tärkeästä työstä maksettaisiin myös riittävä korvaus menetetyistä vapaa-ajasta. Kuuntelevia korvia, tekeviä käsiä kaivataan lähelle ihmistä, ihmisen näköiseksi tueksi, yhteisöllisyyttä luomaan ja arjen murheissa auttamaan.

YRITYSTEN YHTEISKUNTAVASTUULLISUUS JA NUORISOTYÖ INTERNETISSÄ

Jani Merikivi

Jokelan ampumavälikohtaus askarruttaa ja haastaa tunnistamaan yhteiskunnallisia ongelmia sen taustalla ja etsimään niihin kattavia vastauksia. Syitä itsensä lopulta surmanneen lukiolaisen draamaattiselle teolle on haettu muun muassa koulukiusaamisesta, ampuma-aseiden lainsäädännöstä ja myös internetistä, jota nuori ampuja osasi hyödyntää teon valmistelussa ja julkistamisessa ilmeisen huolellisesti ja taitavasti. Pahimmillaankin kaikkialla läsnäoleva internet on kuitenkin väline, ei Jokelan tapahtuman lopullinen syy. Vastuu toiminnasta säilyy viime kädessä ihmisellä itsellään. Internet on osa nykypäivän tietoyhteiskuntaamme, jossa lukemattomat yksilöt ja yritykset muodostavat vastikkeetonta sisältöä, nuoria käyttäjiä ja mainostajia yhteen kietovia virtuaalisia internet-yhteisöjä. Yhteiskunnan institutionaalisten, poliittisten ja tässä tapauksessa erityisesti sosiaalisten murrosten vaikutuksia voidaan tarkastella internetin mikrotaudellisessa jatkuvan kilpailun viitekehyyksessä yrityksen sosiaalisen yhteiskuntavastuullisuuden näkökulmasta.

Nuorison sosiaaliset murrokset eivät ole jääneet kaikkien suomalaisten tilivelvollisten internet-yhteisöjä ylläpitävien yritysten vastuun ulkopuolelle, vaan ne ovat taloudellisen tehokkuuden tavoittelussa muokanneet agentin (yritysjohdo) ja päämiehen (omistajat) yhteisiä luottamuksenvaraisia päämääriä, myös sidosryhmien pyrkimyksillä on ollut vaikutuksensa. Yrityksille on syntynyt taloudellinen kannustin tarjota nuorisotyön palveluja yhdessä kuntien ja järjestöjen kanssa. Yhteiskuntavastuullisten yritysten myönteinen sidosryhmien huomioiminen on ollut kannattavuustavoitteiden saavuttamisen lisäksi legitimiä ja vielä moraalista, sillä internet-yhteisöjen sivustot ovat olleet lainsäädäntöä tiukemman yritysetiikan mukaisia. Eräissä suosituissa suomalaisissa internet-yhteisöissä jäseniä suojellaan niin arveluttavalta mainonnalta kuin heidän omalta kokemattomalta käyttäytymiseltään: yhteisöissä ei muun muassa esitetä laihduttamiseen liittyviä mainoksia ja jäseniä muistutetaan esimerkiksi kuvien julkistamisen mahdollisista tulevaisuuden pitkäaikaisistakin vaikutuksista. Strateginen tavoite on lyhytjänteisen voiton tavoittelun sijaan ollut tuottojen pitkän aikavälin kasvun ja jatkuvuuden turvaaminen. Yrityksissä on arvioitu sidosryhmien odotusten painoarvo – esimerkiksi nuorisotyön tukemisen yhteiskunnallinen etu – ja panostettu suhteiden ylläpitoon sen mukaisesti. Nuoret ovat voineet pitää yhteyttä olemassa oleviin ystäviinsä ja tutustua uusiin internet-yhteisöissä, joissa on mahdollista halutessaan keskustella myös luotettavan aikuisen kanssa.

Nuoret sisällöntuottajina ja kuluttajina ovat merkityksellinen yritysten sidosryhmä, jonka palveleminen erityisesti sitä huomioivalla yhteiskuntavastuullisella strategialla on tuottanut lisäarvoa ja auttanut yrityksiä erottautumaan kilpailijoistaan niin asiakkaiden kuin muidenkin sidosryhmien keskuudessa. Poliittisten ryhmien, toimittajien tai vanhempien kriittiset näkemykset internet-yhteisöjen toiminnasta sensurointivaatimuksineen tuskin muuttavatkaan yritysten liiketoimintamalleja.

Taloudellisuus ja kannattavuus ovat keskeisiä edellytyksiä myös ennaltaehkäisevän nuorisotyön arvoperustaa tavoitteenaan pitävien yritysten toiminnassa. Kilpailun talouden ehto itsestään selvänä tosiasiana onkin todellinen haaste tällaisille yrityksille, erityisesti jos ne menestyvät puhtaasti taloudellista voittoa tavoittelevia yrityksiä heikommin tai ajautuvat konkurssiin. Tässä kilpailussa juuri nuoret asiakkaat tekevät tuloksen, johon yritysten panos suhteutuu: nuorisotyön ja läsnäolevan luotettavan aikuisen nuoriso-ohjaajan suosio internet-yhteisöissä heijastaa nuorison sosiaalista murrosta ja vaikuttaa yritysten liiketoimintaan.

Jokelan tragedian jälkeistä aikaa on vielä varhaista arvioida, koska seuraukset internet-yhteisöihin ja niiden toimintaan välittyvät eri sidosryhmistä eriaikaisesti. Mikäli yrityksissä edelleen koetaan

tarpeelliseksi muuttaa strategioita ja toimintatapoja tavoitteiden saavuttamiseksi, muutokset näkyvät nopeammin kuin lainsäädännön kautta. Sitä ilmeisemmin lienee kuitenkin kysymys sosiaalisesta murroksesta, mitä vahvemmin se useamman sidosryhmän kautta yhteistoimintaan vaikuttaa ja välittyy.

Internet-yhteisöjen kautta meillä on mahdollisuus auttaa nuoria. Haasteena on ymmärtää, miten internetin yritystaloudelliset muutokset peilautuvat nuorisotyön mahdollisuuksiin.

KONFORMISMI NUORTEN ONGELMANA

Pirjo Nuutinen

Jos olisi mahdollista seurata Jokelan koulun tapahtumia vaihe vaiheelta taaksepäin, löytyisikö jokin selkeä piste, josta kaikki sai alkunsa? Columbinen joukkomurha antoi mallin. Mutta voivatko yksittäiset, sinänsä traagiset tapahtumat ajaa muita nuoria ihmisiä samanlaisiin äärimmäisiin tekoihin vain mallin jäljittelyn voimalla? Vai onko sittenkin kyse pidemmästä motiivien muovautumisen ketjusta ja sarjasta väkivallan malleja, joista kaikki eivät ilmene yksiselitteisenä, avoimena väkivaltana.

Jokelan tapahtumia ei voi rajata yksittäisen nuoren tai nuorten ongelmaksi, eikä irrottaa ympäröivästä aikuistodellisuudesta. Väkivalta on kiinteä osa aikuisten kulttuuria ja toimintaa – autenttisesti, viihteenä, taloudellisena toimintana ja rakenteisiin piilotettuna.

Tavat tuottaa kärsimystä toiselle ihmiselle vaihtelevat raakuusasteeltaan ja hienostuneisuudeltaan. Jo teosta pidättäytyminen on teko. Siitä tulee väkivallan teko silloin kun tietoinen passiiviseksi jääminen johtaa toisen osapuolen kärsimyksiin. Tylyt teot ja tekemättä jättämiset toteutetaan usein niin, etteivät väkivallan tekijät ja uhrit joudu edes kohtaamaan toisiaan silmästä silmään. Avoin väkivalta on jäävuoren huippu.

Pekka-Eric Auvisen tekoja itseään ja toisia ihmisiä kohtaan ei mikään oikeuta, mutta eriasteisia väkivallan malleja häneltä ei yhteiskunnassamme puuttunut. Alkupisteessä hän tuskin oli aktiivinen väkivallan toteuttaja, helpompi on uskoa hänet uhriksi.

Ihmisen, minkä ikäisen tahansa, identiteetin haku merkitsee tasapainoilua itsen ja yhteisöjen välillä (Crespi 1992). Koulu instituutiona edellyttää sopeutumista opetussuunnitelmissa ennalta määritellyyn elämään ja kontrolliin. Oppilaat oppivat opiskeluun keskittymisen nimissä pidättäytymään erilaisista teoista, jotka eivät mahdu koulun valmiisiin käsikirjoituksiin. Samat käsikirjoitukset säätelevät myös opettajia. Koulu edellyttää konformismia.

Lasten ja nuorten moraalisen kehityksen kannalta kasvuympäristön konformistisuus voi tietystä vaiheesta alkaen olla haitaksi. Sirkku Ahon (1995) tekemien tutkimusten perusteella harva lukio- tai edes täysi-ikäinen nuori saavuttaa postkonventionaalisen moraalien tason. Suuri enemmistö näyttää jäävän edeltävälle, sovinnaisen moraalien tasolle.

Willem L. Wardekker käsittelee artikkelissaan (2001) koulun moraalikasvatusta taustanaan julkiset huolenilmaukset muun muassa ääritekojen, vandalismin ja egoistisen laskelmoinnin lisääntymisestä länsimaissa. Hänen mukaansa näitä ilmiöitä ei niinkään voi selittää perinteisen auktoriteetin, perherakenteen tai muiden vastaavien tekijöiden muutoksella kuin muutoksella perinteisestä moniarvoiseen yhteiskuntaan. Käytännössä tämä merkitsee ihmisten lisääntyneitä vaihtoehtoja strukturoida omaa elämäänsä. Samoin tarjolla on aikaisempaa enemmän erilaisia yhteisöjä, joiden jäsenyyteen voi pyrkiä. Näissä olosuhteissa on vaikea tehdä päätöksiä hyväksytyjen sääntöjen ja käytäntöjen mukaan, koska ei ole olemassa yhtenäistä auktoriteettiperustaa.

Perinteinen moraalikasvatus ei Wardekkerin mukaan toimi, ja muiden vaihtoehtojen kohtaaminen aiheuttaa epävarmuutta, jopa anomiaa. Hän kyseenalaistaa mallin, jonka mukaan koulu siirtää arvovapaata, pätevää tietoa ja universaaleja tai yhteisesti hyväksytyjä arvoja. Useimmiten moraalitypistetään erilaisia toimintavaihtoehtoja karsivien sääntöjen joukoksi. Samalla irtaudutaan sosiaalisesta kontekstista. Koulu nähdään sosiaalisena moratoriumina, jossa oppilaat pitää varustaa tulevan varalle unohtaen, että he kaiken aikaa osallistuvat yhteiskuntaan. Oppilaiden itsensä ei oleteta rakentavan siellä tietoa saati arvojaan vaan muodostavan niistä korkeintaan ennakoivia kuvia oikeiden vastauksien saatteella.

Nuorten toiminta rakentuu yhteisöjen ja kulttuurin luomalle perustalle. Heidän tehtävänsä on

oppia hahmottamaan näille ominaisia toimintatapoja ja löytämään oma suhteensa niihin. Tiedon ja arvojen siirtämisen asemesta koulujen tulisi tarjota myönteinen moraalililmasto, joka stimuloi eettisten kysymysten järkeilyä ja tukee oppilaiden kehitystä auttamalla heitä muuntamaan arvo-tietämystään.

Opetussuunnitelman sisältöjen tulee Wardekkerin mukaan muokkautua oppilaiden henkilökohtaiseksi omaisuudeksi, joka palvelee heitä myös heidän autenttiossälämässään. Opiskelun tarkoitus on auttaa löytämään järkeä asioista henkilökohtaisen aseman ja mahdollisuuksien kannalta. Koulun tulisi rohkaista osallistumaan erilaisiin aktiviteetteihin reflektoiden niitä – myös eettisesti – ja käsittelemään moniarvoisuutta autonomisesti. Siellä missä kaikilta edellytetään samaa maailmankatsomusta ja poikkeamisesta rangaistaan esimerkiksi sulkemalla yhteisön ulkopuolelle, ajatuksen ja toiminnan vapaus ei ole mahdollista, toteaa Wardekker.

Ennen tekojensa ja elämänsä viime vaiheita Pekka-Eric Auvinen ratkaisi suhteensa yhteisöön ulkoisesti sopeutuen, mutta etsien sisäistä mieltä itsenään olemiseen yli-ihmisen ideasta. Arvoitus on, oliko hänellä muita vaihtoehtoja ulos konformismista. Vai edellyttikö moraaliln piilo-opetusuunnitelma vastaavaa, mitä Lawrence Kohlberg (1969) havaitsi tutkimuksessaan Formosalla elävän Atayal-heimon nuorten kehityksestä. Heimoln aikuisväestö ei erottanut valve- ja unitodellisuutta toisistaan. Kohlberg totesi, että nuoret heimolaiset tietysssä kehitysvaiheessa pystyivät tämän erottelun tekemään, mutta taantuivat myöhemmin aikuiskulttuurissa vallitsevaan ajattelutapaan.

LÄHTEET

- Aho, Sirkku (1995) *Lukiolainen nuori: nuorten moraalilajattelu, minäkäsitys, sosiaaliset suhteet, kouluasenteet ja opiskelumotiivit sekä niiden muuttuminen lukioaikana*. Turku: Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunta. Julkaisusarja A, Tutkimuksia 172.
- Crespi, Franco (1992) *Social Action and Power*. Oxford: Blackwell.
- Kohlberg, Lawrence (1969) Stage and Sequence: The Cognitive – Developmental Approach to Socialization. Teoksessa D.A.Goslin (toim., 1973) *Handbook of Socialization – Theory and Research*. Chicago: Rand McNally College Publishing Company, 347–480.
- Wardekker, Willem L. (2001) Schools and Moral Education: Conformism or Autonomy? *Journal of Philosophy of Education*, 35(1), 101–114.

PERFORMATIIVINEN VÄKIVALTA MINUUDEN NÄYTTÄMÖNÄ

Sari Näre

Suomen talvisotaa edeltävänä aikana virisi paikoittain nuorisotoimintaa, jossa oli aineksia yli-ihmisajattelusta. Elettiin vielä aikaa, jolloin darwinistinen ajatus kilpailukykyisten eloonjäämisestä olemassaolon taistelussa läpäisi ajan hengen. Idea kanavoitui Suomessa joidenkin tahojen elättelemiin Suur-Suomi-haaveisiin, joissa suomensukuisilla heimoilla oli oma arvojärjestyksensä. Ehkä näkyvimmin, vaikkakaan ei laajassa mitassa, ajatusta suomalaisten ylivertaisuudesta viljeltiin IKL:n *Sinimustat*-nuorisoliikkeessä. Siinä suuruusharha yhteisöllistyi.

Olemassaolon taisteluun perustuva ihmiskuva on pohjimmiltaan paranoidinen: on oltava vihollinen, joka tulee eliminoida uhkaamasta minää. Suojakseen vainoharhainen minuus rakentaa kuvitelman itsestään ylivertaisena toisiin nähden. Tällainen ajattelu rakentuu pahimmillaan ideologioiksi, joissa ylivertaisuus toisiin nähden oikeutetaan jonkin suuren periaatteen, viime kädessä jumalan nimissä.

1990-luvun alun laman jälkeen Suomessa on eletty darwinismin paluuta uusliberalistisen talousajattelun muodossa. Ihmisen arvon mittana on nähty hänen kilpailukykyensä vapailla markkinoilla ja tekemänsä tulos tehokkuusyhteiskunnassa. Tajuntatuotteet on kyllästetty samalla eetoksella: tosi-tv suoltaa ohjelma toisensa jälkeen pelistä pudottamisen ideaa eikä häviäjää liiemmin lohduteta. Lapset kasvavat maailmaan, jossa on turha odottaa sympatiaa vaan on pärjättävä pää kovana kilpailussa.

Lohdutuksen ja omien tarpeiden tunnistamisen puute leimasi myös lasten ja nuorten elämää sodan koettelemusten keskellä. Kun sodan jättämien haavojen vaikutuksista on pitkälti vaiettu, ne ilmaisevat itseään sukupolvien ketjussa oireina, käyttäytymisenä ja ajatteluna, joka etsii uusia muotoja saman tunnekokemuksen kertautumiseen, mitä vanhempien sukupolvet ovat joutuneet kokemaan. Myös Jokelan tapaus herättää kysymyksen, kertautuuko tragediassa jokin aiempien sukupolvien takana koettu.

Aikamme muistuttaa sota-aikaa siinä, että elämme jatkuvien yllättävien muutosten keskellä: minkään pysyvyyteen ei voi luottaa, vaan aina voi tulla jokin arvaamaton uhka, joka siirtää meidät pois totuilta raiteilta. Niin kuin sota-aikana ihmiset joutuivat elämään pätkäelämää voimiansa äärrirajoilla, aikamme tehokkuuseetosta luonnehtii työ- ja ihmissuhteiden pätkittyminen. Jo lapset oppivat tarhassa siihen, että niin aikuiset kuin lapsetkin vaihtuvat ympärillä alinomaa. Luokattomassa lukiossa sama meno jatkuu. Jatkuvista arjen muutoksista kärsivät etenkin ne lapset, joiden neurologinen pohja on heikko. Yhteisön kannattelu edellyttää ihmissuhteiden vakautta, ja lapset oppivatkin nykyään samaan kuin sota-aikana: on pärjättävä omillaan eikä muiden kannatteluun voi luottaa.

Kun elämä on näin sirpaleista ja tempoilevaa, mikä onkaan parempi opas elämän simulointiin kuin nettimaailma? Siellä voi opetella pärjäämään arvaamattomuuden armoilla ja löytää yhteisöllisyyttä, joka on luonteeltaan yhtä anonyymiä kuin mihin tarhasta asti on totuttu. Samalla voi itsekkin samastua tähän arvaamattomaan ympäristöön kehittämällä nettiminuuksia, jotka muistuttavat valemintaa. Niitä esittämällä voi näytellä eri rooleja, ”trollata” ympäriinsä ja kokea voitonriemua, jos joku menee oman roolinän virittämiin lankoihin.

Virtuaalisuus luo kentän myös väkivallan harjoittamiseen. Loukattu minuus voi etsiä korjaavia kokemuksia nettiyhteisöistä, joissa itsensä kaltaiset rakentavat omia maailmojaan mitä shokeeraavimpien aiheiden tiimoilla raiskaamisista teloituksiin. Netti luo mahdollisuuden näytösluontoiseen väkivaltaan ja itsen esittämiseen ylivertaisena. Tällainen performatiiviseksi väkivallaksi kutsumani julkisuushakuinen väkivalta pyrkii haavoittamaan kohdettaan tavalla, joka kerää mahdollisimman

suuren yleisön. Kun tämä loukkaaminen tapahtuu netissä, sitä tehdään vihapuhetta ja -kuvastoa levittämällä.

Tyypillistä vihapuheen viljelemiselle on sarjamaisuus ja uhrille tuotettu kokemus vainon kohteeksi joutumisesta. Näin tekijä toiminnallistaa omia tunteitaan muiden kannettaviksi. Tällainen yleensä yhden ihmisen harjoittama stalker-tyyppinen vaino voi ketjuuntua koko nettiyhteisön harjoittamaksi vihapuheen ja -kuvaston levittämiseksi. Narsismi saa näin yhteisöllisen muodon. Kun kiinnostuksen kohteena ovat koulussa tapahtuvat joukkomurhat, voi syntyä oma sarjamurhaajayhteisönsä, jossa yksittäiset ammunnat kopioivat toisiaan ja ketjuuntuvat joukkomurhien sarjoiksi.

Jotta performatiivinen väkivalta voisi toteutua tekijöiden tarkoittamassa laajuudessa, on sen saatava mahdollisimman suuri mediayleisö. Paradoksaalisesti media kietoutuu näytösluontoisen väkivallan ketjuun, mikä toteutui ehkä tehokkaimmin WTC-torneihin tehtyjen iskujen uutisoinnissa: toistamalla iskuja kuukausikaupalla media tehosti terroristien toivoman iskujen voiman. Terroristinen suuruusharha merkittiin median voimalla maailmanlaajuiseksi haavaksi.

Jokelan tapauksen mediauutishankinnan ylilyönnit haastavat suomalaismediaakin arvioimaan omia toimintatapojaan. Tapauksen asiantuntijalähteitä käytettäessä ihmetyttää se, että nettiä – toisin sanoen mediaa – varsinaisesti tutkineet loistavat kommentaattoreina pitkälti poissaolollaan. Johtuuko tämä toimittajien laiskuudesta kaivaa asiantuntijalähteitä vai siitä, että nykyään media mieluiten viittaa itseensä tietolähteenä? Uutisoinnin muotina kun näyttää olevan se, että uutisoidaan sitä, mitä sensaatioista on uutisoitu.

KIRJOITTAJAN AIHEESTA KIRJOITTAMIA JULKAISUJA

- Sukupuolten tunnekulttuuri ja julkisuuden intimisoituminen, teoksessa *Tunteiden sosiologiaa 1: elämyksiä ja läheisyyttä*, SKS 1999.
- *Julkisuudesta ja intimitetistä*, Kirjapaja 2005.
- *Lapset pelissä. Virtuaaliviidakon ansat*, kirjoitettu Atte Oksasen kanssa, Minerva 2006.
- *Sodassa koettua*: osa 1. Haavoitettu lapsuus & osa 2. Uhrattu nuoruus, päätoimittanut Sari Näre, Weilin+Göös 2007–2008.
- Tulossa: *Julkisuuden intimisoituminen ja performatiivinen väkivalta*, teoksessa *Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikkaa*, toimittaneet Sari Näre ja Suvi Ronkainen, Lapin yliopisto 2008.

RADIKAALIA HUOMIOTALOUTTA

Atte Oksanen

Jokelan kouluammunta herätti samanlaisten pohdintojen sarjan kuin vuoden 2003 Myyrmannin pommiräjähdyks, jolle etsittiin mediassa kuumeisesti syytä. Syntyi lähes paniikinomainen tilanne. Kun motiivia ei löytynyt, osoitettiin syyttävä sormi internetiä kohtaan. Sen sijaan yhteiskunnallista eriarvoistumista ja nuorten elämässään kokemia paineita ei nostettu esiin. Tapaus haluttiin torjua yksittäisenä.

Myös Jokelan tapauksessa syntipukiksi on esitetty populaarikulttuurin tuotteita. Musiikin, elokuvan tai televisioviihteen on katsottu vahingoittavan lapsia. Pekka-Eric Auvinen kulutti väkivaltaviihdettä, kuunteli sekä vihaista metallia että poliittisesti radikaalia industriaalimusiikkia ja luki muun muassa Nietzscheä, Huxleytä ja Orwellia. Lisäksi hänen tekojensa ponnahtauslautana toimi internet.

Auvisen vihaa tiheä manifesti poimii iskulauseita hänen innoituksensa kohteilta. Auvinen toimi kuin ensimmäisen filosofiaa käsittelevän kirjan käteen saanut koulupoika, joka ompelee väkivallan kudosta yksinkertaisten impulssien johdattamana. Kirjojen lukeminen ei ole enenkään tarkoittanut sitä, että ymmärtäisi niitä. Hänen käsissään filosofien ajatukset yksinkertaistuvat, vääristyvät ja muuntuvat sosiaalidarwinismiksi, jossa vahvat voittavat heikot.

Filosofien lisäksi Auvinen näyttäisi poimineen syykettä industriaalimusiikista, joka käsittelee länsimaisen yhteiskunnan rappiota. Industrial syntyi alun perin punkin jälkimaastossa 1970-luvun lopulla ja vei punkin yhteiskuntakritiikin äärimmilleen. Yhtyeet saattavat flirtata avoimesti erilaisten ääriilikkeiden kanssa, mutta pyrkivät ikään kuin hajottamaan näiden merkitykset niiden sisältä käsin. Samalla ne tulevat herkästi väärin ymmärretyiksi. Kaikki eivät ymmärrä estetiikkaa, joka kritisoi väkivaltaa käyttämällä hyväkseen väkivallan merkkejä.

Hyvä esimerkki ristiriitoja herättävästä industrial-yhtyeestä on slovenialainen Laibach, joka on avoimesti käyttänyt sekä kommunistista että fasistista symboliikkaa. Laibach kierrättää näiden symboleja ironisesti ja oivaltavasti taidemanifestin tavoin. Yhtyeen edellinen kansallislauluihin perustuva *Volk*-levy (2006) ja Yhdysvaltojen kiertueella kuvattu *Divided States of America* (2004) kritisoivat avoimesti kansallisvaltioiden nimissä toteutettua väkivaltaa. Yhtyeen on myös sanottu olevan tällä hetkellä Irakin sodan ja terroristi-iskujen riivaamassa maailmassa ajankohtaisempi kuin koskaan.

Ei ole taiteilijoiden tai filosofien vika, jos Auvisen kaltaiset ihmiset käyttävät heidän ajatuksiaan väärin. On myös syytä muistaa, ettei taiteen tehtävä ole esittää asioita niiden korrekteimmassa muodossa. Esimerkiksi industriaali- ja metallimusiikki eivät tavallisesti pyri edustamaan mitään hyväksyttyä näkemystä vaan kritisoimaan tekopyhyyttä. Asian voi ilmaista myös toisin: niin kauan kuin maailma on väkivaltainen paikka, myös taiteen on syytä kuvata väkivaltaa.

On pelottavaa, että Suomessa on Jokelan jälkilöylyissä puhuttu jopa ikärajoitusten tuomisesta filosofian kirjoihin, vaikka kouluihin tarvittaisiin enemmän humanistista ja yhteiskunnallista opetusta. Historia opettaa, että kirjarovioilla on paha kaiku. Eihän Hitlerkään pitänyt modernista taiteesta, joka muistutti muun muassa ensimmäisen maailman sodan kauhuista. Tällainen taide tuomittiin Kolmannessa valtakunnassa rappiona, sillä taiteen täytyi keskittyä kauneuteen ja vahvuuteen. Samoin nykyään on liian helppoa torjua väkivaltaa käsittelevät kulttuurintuotteet, vaikka ne edustaisivatkin eräänlaista synkkää realismia.

Jokelan tapauksessa väärinluenta kertoo enemmänkin älyllisen keskustelukulttuurin puutteesta. Suomessa, joka on tilastojen mukaan Länsi-Euroopan väkivaltaisimpia maita, ei osata puuttua väkivaltaan eikä väkivallasta ja sen taustalla olevista ongelmista osata keskustella. Jokelan murhaaja oli ollut pitkään avoimesti kiinnostunut ääriilikkeistä ja ihannoinut väkivaltaa. Yksinään toimivalle

pojalle internet tarjosi välineen löytää samoin ajattelevia kontakteja. Omia ajatuksia ei tarvinnut pidemmälle puntaroida eikä niitä tarvinnut eettisesti perustella.

Kulttuurintutkija Henry Giroux on kirjoittanut, kuinka Yhdysvalloissa koulusurmat ovat johtaneet nuorten demonisointiin, minkä seurauksena nuoret eivät enää edusta toivoa vaan uhkaa. Nuorten kuluttamat synkähköt kulttuurintuotteetkin alkavat näyttäytyä ongelmien syinä sen sijaan, että niiden katsottaisiin kertovan jotain olennaista nuorten elämästä. Mediassa herätetyt keskustelut kääntävät näin huomion pois todellisista sosiaalisista ongelmista.

Sama ilmiö voidaan havaita Suomessa. Lehdet ovat huutaneet otsikoita lasten ja nuorten pahoinvoinnista, ja juuri lapset, nuoret ja lapsiperheet ovat kärsineet laman jälkeisistä leikkauksista. Kansainvälinen kilpailukyky on kuitenkin ollut tärkeämpi arvo kuin hyvinvointi. Suomessa ei ole myöskään osattu koskaan panostaa riittävästi ihmisten väliseen kanssakäymiseen. Sekin on ollut liian helppoa viedä verkkoon, jossa ollaan sopivan etäällä muista.

Jokelan murhaajakin käytti sujuvasti internetiä hyväkseen. Hän oli perehtynyt tarkasti aiempien koulusurmien jälkeen käytyyn keskusteluun. Mikä huolestuttavinta, tekijää motivoi nimenomaan halu päästä julkisuuteen teollaan. Auvinen voidaan tulkita kieroutuneeksi versioksi nykyisestä julkisuudentavoittelusta, joka on tuttua esimerkiksi tosi-tv:stä. Toive tulla huomatuksi näkyy myös Jokelan tapauksen jälkeisissä nettiuhkausvideoissa.

Nuorten psyykkiseen terveyteen ei ole satsattu tarpeeksi ennaltaehkäisevästi. Nuorten osalta eri-arvoisuus ja erilaiset identiteettimurheet ovat yleisiä, eikä nyky-yhteiskunta suhtaudu suopeasti näihin pudokkaisiin. Suomeen on syntynyt aggressiivinen kilpailutalous, jossa ihmisarvoa ei välttämättä aina kunnioiteta. Ikävällä tavalla myös Jokelan surma heijastelee tätä. Toiset voitiin uhrata narsismille.

ELÄMÄ OMAN PORTFOLION JA PORTAALIN VÄLISSÄ: JOKAISEN OMA KUOLEMA

Kari Paakkunainen

Luokattoman lukion individualistiset portfoliosukupolvet hääraävät ja ovat sosiaalisesti kärsimättömiä – käyttävät vimmaisesti virtuaaliportaalejaan. He ovat oman elämänsä, elämäkertansa ja merkityksensä tuottajia ja paradoksaalisesti siinä sivussa koko yhteiskunnan ja oman epäonnistumisensa luoja. Kaikista ei tule tähtiä ja kilpailukyvyyn innovoijia. Jos itsetuhoiset ”mustat timantit” (Sartre 1939) ovat aikamme narsistien kuvia ja taideteoksia, ne voivat viedä mukanaan monia ’viattomia’ performanssin osapuolia. Jo Sartre kuvaa aikansa yläpuolelta katsojan, Paulin, joka ilmoitti sadoin kirjein narsistisesta tappo-operaatiostaan kadulla. Paul sai novellinimekseen *Herostratos*, Efeson Artemiin temppelein tuhopolttajan. Teollaan Herostratos hankki itselleen ikuisen maineen historiankirjassa, vaikka efesolaiset päättivätkin olla koskaan puhumatta hänestä.

”Jokaisen-ihmisen-oma-elämä” (Beck 1997) ei ole osa jatkuvasti poreilevaa ja sairaalloista ’herostraattista’ egoismia. Eivät yksilöt kellu tai pyöri vapaasti, määritellen itseään. Pikemminkin on kyse markkinoiden ja hyvinvointivaltion takaamasta aktiivisesta ja yritteliästä yksilöstä, sisäisestä yritteliäisyydestä elämän läpilyövästä asenteena, ammattikorkeakoulujen markkinatuulisista portfolio-koulutuksista päiväkodin itsearviointeihin ja lukion opetusmodulihaukkoihin. Aina ei yhteiskunnan johtaminen etäältä, yksilöiden kautta, onnistu. Tee-se-itse-polven epäonnisuus itsesyyllyttää, yllyttää (väki)vallan symbolien ja välineiden hankintaan. Lukion opetussisällöt ja menetelmät eivät keskustele keskenään, vastusta toisiaan, haasta toimintaan tai argumentaatioon. Voi mennä välistä, välttää vastuuta, olla kohtaamatta argumentteja ja palautetta – kunhan yksilöllinen todistusvoima lisääntyy ja tulostavasti kvantti kiteytyy. Älykkötkätkään lukea Platonia, Nietzscheä, Leniniä, Hitleriä ja Linkolaa eivät saa vasta-argumenttiaan, niistä voi saada rajoittamattoman aggression lähteen ja oikeutuksen. Vertaisopintokerhoista puhumattakaan. Katharsiksilla, Vapaudella ja Väkipallalla voi surffailla ja kerätä omat perusteensa, teoriapalansa ja estetiikkansa, oikealta tai vasemmalta: ’anything goes’, kun teemat ja muodit vaihtuvat tuskan keskellä. Modernin haaste ei ole vain yleissivistys ja pluralistiset harkinta- ja lukutavat. Tulevaisuuden riskit (ilmastonmuutos, kulutuksen kasvu) voivat monille käydä militantin Linkolan tapaan ekofasismien perusteesta – lisätä enemmän vähälajjaisiin kohdistuvaa ihmisenihilismiä kuin kärsivällisyyttä globaalien erojen ja kasvujarrujen oloissa. Riskin avaama tila ei olekaan poliittisen opin vaan toivottomuudesta ja kiusaamisesta siirtyvän vihan ja Big Bangin paikka.

Koulussa ei kukaan opponentti nouse keskustelussa pystyyn ja sano ”Mutta...” tai ”Ei – voit lukea tekstisi myös toisin!” Kysyjät, joille vaietaan, voivatkin mennä läpi vuorokauden nettiin etsimään jatkoa itsetyydytykselleen ja samanmielisten ’konnektiiviritykselle’ ja jopa malleille, palkinnoille. Viimeksi mainitut saattavat löyhän yhteisöllisyyden netissä vaihtua ja tehdä vaikutuksen ilman sen kummempaa kohteliaisuutta tai kansalaisempatiaa. Jos ystävät tekevät lahjoja, lahjat tekevät ystäviä – näin primitiiviset ihmiset voivat päästä eroon hobbeslaisesta kaaoksesta. Tällainen kehittymättömyys liitetään myös ’konnektiiviseen’ aikaamme, joka tulee toimeen ilman kommunikaatiota tai argumentteja. Kyse ei ole vain neoliberaalin kansalaisyhteiskunnan alkeellisesta sosiaalisuudesta, vapaaehtoisesta köyhänavusta. Ilman yhteisiä sitoumuksiakin lahjat – positiiviset symbolit ja viestit – voivat rakentaa löyhissä nettisuhteissa motivaatiota ja sillanpaloja destruktiivisille pyrkimyksille. Ja kun loukatuksi tulemisen rotkot saavat sopivia vastaanottoja ja malleja, destruktion palikat voivat lonksahdella yhteen, ja väkivallan tie voi olla silloitettu.

Portfolion individualisoitunut pelisääntö myös luo vastakohtansa, sosiaalisen ei-laskennallisuuden,

yhteiskunnan hajautumisen. Poikkeavien normalisoinnissa luovutaan poikkeavuuden ja normaalin käsitteistä. Koulutus, työelämä, hyvinvointivaltio, oikeusjärjestelmä edellyttävät ja vapauttavat yksilöllisiä toimijoita. Ne tarvitsevat portfolioita ja sen rinnalla räätälöiviä ja verkottavia vastuukontakteja ihmisiin. Mutta aikataulujen rauhaa, resursseja ja taitoja tälle ei ole. Yksilöllisen yhteiskunnan vaatimia vastuullisia verkkoja ja puhuvia yhteisöllisyyksiä ei ole, niitä ei jakseta ja osata rakentaa edes kouluun tai tuhansien inspiraatiokammareiden nettiinkään. Ilman dialogista argumenttia koulu on väistyvä ja vastuuton 'Zombie'. Ovatko uskonto, etiikka ja historia sekä poliittis-retoriset pelitaidot lopullisesti sivussa luonnontieteellis-teknologisen barbarian keskellä? Vielä 1970-luvun vallankumouksilla oli monia sisäisiä herroja ja omatuntoja – kekkoset, traditionaaliset kansanliikkeet ja neuvostoliitot järjestivät nuortenkin vallankumouksen rauhankulkueita myöten. Oman elämänsä nettriakrobaateilla ja vallankumouksilla omatunnot häilyvät, niiden herkkä koettelu ja rakentelu voivat helposti järkkyyä, ainakin väkivallattomuuden poluilta. Järjestäytyneet muodot tai koulujen rauhankasvatus eivät enää estä terroria. Niille on helppo naurahda.

Kunkin ihmisen oman elämän avoimet tilat on luonut yhteiskunta, joka on äärimmäisen eriytynyt tehtäviltään. Miten nuo tilat voidaan täyttää; sitä ei voi enää tehdä ylä- tai ulkopuolelta tai etukäteen. Yhteiskunta uusinnetaan uniikeissa tilanteissa sopivasti aktiivisten omalla potkurilla varustettujen portfolio-olioiden kautta. Ylimoitettut vaatimukset yksilöille – joista tulee yleinen aikamme pelisääntö – ovat ambivalentteja, ristiriitaisia; ne antavat tilaa kahdelle päinvastaiselle suunnalle, vallalle (*Individuality as fate*) ja emansipaatiolle (*Individuation as practical capacity*).

Jokaisen oma elämä on määrityksen mukaan yritys ja houkutus, halu löytää itsestään perusta, vahvuus ja tarkoitus itsensä ja maailman luomisessa. Toisesta päästä katsottuna sitä uhataan epäonnistumisella: häilyväisyys, elämännälkä, katkeruuden ja lohduttomuuden maut, ironia ja keveys, jotka kasvavat olemassaolon loppumisen käsittämättömyydestä. Tämä on perusta myös pöyhkeydelle, manialle ja vimhalle, jännitykselle, riemukkuuden ja kuolevaisuuden kombinaatiolle – ahdistukselle. Kuolema peruttamattomana ja absoluuttisena – ei vain kauttakulkukäsitteenä – nousee vasta ”jokaisen oma elämä” -aikakaudella, tyypillisesti portfolion maailmassa. Virtuaaliretoriikan mukaisesti, portfolion takana on aina oma tietoperustansa, autonominen portaali! Vain oma (mennyt, tehty) perustan rakentaminen ja tarkoituksen rakentaminen – ilman kollektiivisen palkkatyön ja sitä kautta koetun kärsimyksen ja itsekurin ”parempaa maailmaa” (taivasta tai lastenlasten sosialismia) – johtaa uudenlaiseen ahdistukseen kohdata kuolema, kuoleman poistamiseen joko elämän pitkittämisen kautta (lääketieteen, kosmetiikan, turvallisuuden ja vakuutuksen linnakkeet, kuolemaa ei kohdata – lääke lopettaa työskentelyn) tai ’äkkiarvaamattoman’ yhteisen kuoleman, Big Bangin, avulla.

Dialogisia, reflektiivisiä ja saattavia Pietas-opettajia argumentteineen tarvitaan netissä ja erityisesti koulussa. Vaikka Vanhan Testamentin jumala onkin kuollut, Uuden Testamentin Pietaksen on hyvä olla olemassa ja häiritä nuoria elämään opettavilla argumenteillaan sekä tulkita heille elämäkokoisia turhautumisia. Varsinkin kun epävarmuuksien ja riskien edessä ei mikään enää ole selvää vaan jatkuvasti kyseenalaista – uusien yhteisten argumenttien tarpeessa.

LÄHTEET

- Beck, Ulrich & Ziegler, Ulf Erdmann & Rautert, Wilhelm (1996) *Eigenes Leben*. Munich: Beck Verlag.
- Sartre, Jean-Paul (1966) *Muuri*. Helsinki: Otava (alkuteos *Le Mur*, 1939)

HENGITÄMME SAMAA ILMAA

Petri Paju

Silloin kun Myyrmannissa pamahti, tuli tunne, että tässä on jotain tuttua. Se tuttu juttu on ja oli Ismo Alangon Päivän uutinen (1998): tahdon lyödä tahdon tappaa – tahdon olla ihminen; potkin rikki ikkunoita, tahdon olla ihminen; tai edes tämän päivän uutinen. Jokelan tapaus vei mediakulman astetta pidemmälle. Yhdeksän ihmisen kuolemasta kesken tavalliselta näyttävän työpäivän tuli tapahtuma, joka näkyi mediassa ennen, reaaliaikaisesti ja erityisesti jälkeen. Jos tekijä tahtoi olla päivän uutinen, hän sai mitä halusi ja tiesi saavansa.

Nyt näyttää siltä, että media selittää ja tulkitsee median käytöstä mediassa, Jokelan asukkaiden adressi medialle on ollut paljon esillä – mediassa. Tämä kaikki saa meidät ilmeisestikin uskomaan, että tekijän lähin vaikutin oli Atlantin toisella puolella tai pelikonsolin muistissa. Voi ollakin, mutta se ei ole koko totuus asiasta. Ismon tekstistä tullut tunne, että tämä on jo kuultu, johdattaa miettimään, josko kuitenkin hengitämme aivan samaa ilmaa kummankin tapauksen tekijän kanssa. Ehkä taiteilija on osannut artikuloida jotain, mistä emme olisi oikein voineetkaan saada ”empiiristä näyttöä”, mutta joka on keskuudessamme.

Mediasta tahdon sanoa lähinnä, että minun lupamaksuni kannalta digiajan takeltelu on yhden-tekevää. Sen sijaan se, että Ylen sivuilla oli Jokelan tapahtumapäivänä kello kahdelta teksti: ”Olitko paikalla? Lähetä kuva!” saa harkitsemaan myös lupamaksua uudemman kerran. Julkisella palvelulla on tehtävänsä, onko se tämä, Mikael? Ja Hesari, samat terveiset soveltuvien osin.

Tapauksella on varmasti yhteistä aiempien kouluampumisjuttujen kanssa. Omalla tavallaan on lohdullinen ja ikaikaisen perinteinen tapa selittää asiaa niin, että jossain kaukana on pahaa, ja se livahti pienestä reiästä hetkeksi keskellemme; nyt on ponnisteltava pahan hätyyttämiseksi. Koko kuorma on sitten kohtalaisen helppoa kipata median niskaan. Huipputekniset ja täynnä post-etuliitteitä olevat selitysmallit kertaavat lopulta aika perinteistä kosmologista rakennetta. Koulussa ampuminen on varmasti malli, joka on tuontitavaraa. Mutta eikö tärkeämpää ole miettiä, mistä tulee se viha ja katkeruus, joka saa ihmisen toimimaan sellaisella tavalla. Astetta hankalampi tilanne tietenkin on, jos toimintaan ei tarvita edes vihaa ja katkeruutta, vaan pelkkä kiusaus jättää nimensä historiaan hinnalla millä hyvänsä. Kun paukkuu ja lasi helisee ja uhrit ovat nuoria, kaikki saa erityisen draamatyisen muodon. Niin sanottujen insuliinisurmien uhrit ovat yhtä arvokkaita ihmisiä, mutta kuitenkin jotenkin vähemmän dramaattisia. Jokelan paha riehuu ja repii ja teloittaa näyttävästi. Mutta minä en usko, että Jokelan tragedian syntysanat olisi lausuttu vain ja ainoastaan Amerikassa. Ampumisen mallit voivat tarttua kaukaa, mutta viha tuskin kovin tehokkaasti tulee kuitua pitkin valtameren alta, korkeintaan tekosyyt sen perustelemiseksi hatarin rakennelmin. Auvinen on nyt Nietzschen kanssa jo palaverinsa pitänyt, me emme tässä ulottuvuudessa koskaan saa tietää mitään tietämisen arvoista hänen osuudestaan tekijän korvien välissä.

Me hengitämme samaa ilmaa Gerdtin ja Auvisen kanssa, he sattuivat olemaan nuoria ja toimimaan näyttävästi. Miten Nokian ja Ylisen insuliinijutut? Lehtimäen tapaus? Jokelan tapauksen jälkeen sattunut puukotus Helsingissä – tapaus, jossa opettajakoulutettava murhasi entisen tyttöystävänsä. Tulevat tulkitsijat ehkä, ja voisi sanoa toivottavasti, löytävät yhteyden näiden tapausten välille. Jokin on saanut monen muunkin uskomaan, että ihmisiä on valikoidusti ja harkiten karsittava. Minulle on jäänyt se käsitys, että meistä useimpien mielestä nykyinen humanismitulkinta on yliarvostettu, teemme vain päinvastaiset johtopäätökset kuin Jokelan ampuja. Hengitämme samaa ilmaa kuin tekijät; sulkemalla heidät tiiviisti oman hulluutensa kammareihin päästään ehkä helpommalla.

Ei vain Jokela, vaan myös muut viimeaikaiset selittämättömät väkivallanteot ovat ahdistavia.

Epäilen, että osa tuota ahdistusta on tekojen vaikea ennakoitavuus. Väkivalta ei tule enää vain huudon ja uhon kanssa kaupungin vuokratulojen suunnasta. Uhka ei haise viinalle, eikä se ole ”poliisin vanha tuttu”; se vaatii hengen välittämättä rahoista, siltä ainakin näyttää. Viimeaikaiset teot ovat tapahtuneet keskiluokkaisen mallielämänkaaren kulisseissa: rikkaassa kunnassa valkolakkiväylällä, ”kutsumusammattissa” koulutettuna palvelemaan sairaita, opettajankoulutuslaitoksessa, kunnanvaltuuston puheenjohtajan kotona. Ne eivät varmastikaan riitä muodostamaan tilastollista väkivallan aaltoa, ne ovat ehkä enemmänkin väkivaltaa ”väärässä paikassa”. Tämän listan jälkeen on varmasti mahdotonta sanoa, mikä on seuraava, se ei ehkä ole silloinkaan syrjäytynyt tekijä perinteisessä mielessä. Ennakoimaton paha on puutarhakaupungissa, ja se tekee siitä vieläkin ahdistavamman. Karmeaa kyllä, tässä on se hyvä puoli, että tuskin kukaan kuvittelee voivansa aidata uhan ulkopuolelle, jollekin omistusasuntoalueelle. Ja lisäksi, jos tekijä on valmis uhraamaan itsensä, mitä turvakamerat auttavat muuta kuin mediasuunnitelman läpiviemistä?

Hyvinkäällä, Keravalla, Nokialla, Vantaalla ja Tuusulalla on yhteistä paitsi joutuminen tragedian näyttämöksi, myös viimeisen muuttoaallon pakettitalopuistot. Näissä kunnissa mahdollisesti jopa viidesosa asukkaista vaihtuu joka vuosi. Toimihenkilöiden viitekorot kopsuvat pakettitalojen parketeilla tyypillisesti paikalla, jossa oli peltoa vielä 15 vuotta sitten. Uudenlaisen yhteiselon koordinaattorit ovat ymmärrettävästi hakusassa. Nostaisin teknisesti lähisukua olevien kouluampumisten rinnalle ne ensimmäiset kahdeksan surmanluotia; puukkojunkkareita kannattaa pohtia siinä, missä amerikkalaisia ”esikuviakin”. Kysymys on myös elämäntapojen muutoksesta, yksityisyyden ja sen suojan uudelleenmäärittelyistä vastaamaan uutta yhdyskuntarakennetta. Toivon, että siltä osin kuin Jokelassa ei ollut kysymys yksittäisen ihmisen yksittäisestä teosta, asian yleiset ja rakenteelliset puitteet pohditaan, jotta surmanluoteja ei tulisi lisää.

VASTENTAHTOISTA TRAGEDIAN TULKINTAA?

Mikko Salasuo

Olen kokenut asiantuntijoiden tekemät Jokelan tapahtumien tulkinnat, tai pikemminkin tulkintayritykset, jollain tavoin kismittävänä kokemuksena. Koska jokin korpeaa minua edelleen erilaisissa kontekstialisoinneissa, yritän tässä kirjoituksessa avata mielessäni pulppuavaa ristiriitaa. Tulkintani käytetyistä puheenvuoroista on täysin subjektiivinen, mutta se sisältäneee ajatuksia, joita tämän netti-julkaisun lukijan on hyvä pohtia.

Perustan agnostikkopositioni ennen kaikkea Jokelan tapahtumien ainutkertaisuuteen sekä siihen, että tekijän todellinen motiivi ei tule meille haudan takaa koskaan selviämään. Näin ollen jokainen Auvisen motiiviin viittaava puheenvuoro on enemmän tai vähemmän spekulatiivinen, sillä puheenvuoron lähtökohta ei suoranaisesti nouse teon ”todellisesta” motiivista eikä myöskään palaudu siihen. Ikävä kyllä, on täysin vastaansanomaton fakta, että tietoa siitä, mikä on se viimeinen kimmoke, joka saa nuoren ihmisen toteuttamaan näin rajun teon, tulee jäämään ikiajoiksi mysteeriksi, ainakin osittain. Ne julkisuudessa esitetyt puheenvuorot, joissa väitetään Jokelan kaltaisen tragedian olleen vain ajan kysymys, ovat puhdasta opportunistia ja determinismia.

Raju kriittisyyteni ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettei tapahtumien tulkinnoille olisi tarvetta. Erilaiset selitysmallit palvelevat monenlaisia tarpeita ja nuorisovalan asiantuntijoilla on myös oikeus, vastuu ja velvollisuus osallistua keskusteluun. On kuitenkin hyvä muistaa, ettei tämänkään julkaisun kirjoittajilla ole käytössään juuri mitään primaariaineistoa tapahtumista. Kuinka pitkälle meneviä johtopäätöksiä voi tehdä pääasiassa median kautta suodattuneen tiedon kautta?

VAATIMUKSIA SELITYSTEN TAUSTALLE

Jotta Jokelan tapahtumien asiantuntijapuheenvuorot eivät karkaa käsistä tai ajaudu liian kauas itse tapahtumasta, on syytä muistuttaa toiminnan tulkitsemisen peruslähtökohdista. Henkilö tekee asian X ja siitä seuraa asia Y. Y:n tavoittelu on siis toimen X syy. Jokelan tapauksessa voidaan katsoa tekijän irrottautuneen (jostain syystä) vallitsevista moraalisisista ja yhteiskunnallisista normeista, mikä johti joukkosurmaan.

Muita mahdollisia selityksiä tekijän toimiin voidaan etsiä seuraavanlaisten toimintalogiikoiden kautta:

- a) Tavat, tottumukset, rutiinit -> toiminta
 - b) Tapahtumat -> uudet uskomukset ja halut -> toiminnan syyt
 - c) Tapahtumat -> uudet tunteet -> saavat ilmauksensa toiminnassa
 - d) Henkilökohtaiset luonteenpiirteet, vakaumus tai mielenlaatu -> tapa reagoida
 - e) Biologiset tarpeet -> toiminta
 - f) Henkilökohtaiset tarpeet tai intressit -> toiminta
 - g) Tapahtumat -> tiedostamattomat psykologiset taipumukset -> ilmenevät toiminnassa
 - h) Tapahtumat -> uudet normit -> toiminta
 - i) Sosiaaliset sanktiot tai palkinnot -> toiminta
- (McCullagh 1997).

Asiantuntijoiden oikeus pohtia Jokelan tapahtumia liittyy ennen kaikkea heidän mahdollisuuteensa esittää näkemyksiään julkisuudessa. Oikeus on kuitenkin kaksiteräinen miekka, joka tuo mukanaan ison vastuun. Se mitä sanotaan, kuinka sanotaan ja missä sanotaan, ovat pitkään tapahtuman jälkeen

hyvin herkkiä alueita. Liikumme kaltevalla pinnalla, jossa tasapaino on pakko säilyttää. Pyrkinessään kytkemään tapahtumat tiettyyn kontekstiin on asiantuntijan hillittävä tunteensa ja säilytettävä rationaliteetit pohdintojen taustalla. Tulkintojen takana tulee olla tämänkaltaisissa oikeiden ihmisten kärsimystä koskettelevien asioiden tulkinnassa vilpittömät lähtökohdat. Niin raadollista kuin se onkin, tämänkaltaisen tragediä tarjoaa myös opportunisteille pääsyn ajamaan omia etujaan yhteisen hyvän nimissä.

Vastuu Jokelan tapahtumien ja sen motiivien pohdiskeluun kuuluu jokaiselle nuorten elämää tutkivalle ja pohtivalle asiantuntijalle. Jotta tapahtuman aiheuttamaan kaaokseen löydettäisiin edes jonkinlainen mieli, on asiantuntijoiden, haluavat he tai eivät, pyrittävä vastaamaan kysymykseen miksi. Vaikka lopullista vastausta ei ole olemassa, tarvitsevat uhrien omaiset ja ystävät, Jokelan yhteisö ja koko Suomen kansa perehtyneitä puheenvuoroja, jotka luotaavat yhteiskunnassa mahdollisesti piileviin ongelmiin, jotka saattavat olla tapahtumien taustalla. Kieli tulee kuitenkin pitää keskellä suuta, sillä yksiselitteistä vastausta ei tulla koskaan löytämään. Vastuu nousee myös siitä, että jokainen itseään aidosti nuorten elämän asiantuntijana pitävä siirtää väistäessään vastuun jollekin, joka mahdollisesti tietää siitä vielä vähemmän.

Velvollisuus kommentoida tragediää putoaa ensin eri instituutioiden ja oletettujen asiantuntijoiden päälle. Velvollisuutta ei voi väistää, sillä tietyt positiot edellyttävät esiintuloa myös vaikeissa tilanteissa. Oman näkemykseni mukaan Jokelan tapahtumien julkisen tulkinnan tuleekin seurata mallia, jossa siihen ensin ottavat kantaa ne asiantuntijat, joilla on positionsa vuoksi siihen velvollisuus, sitten ne joiden harteille kaadetaan vastuu ja vasta viimeiseksi ne, joilla siihen on oikeus, muttei vastuuta tai velvollisuutta.

Vain näin säilyy tulkinnoissa jonkinlainen logiikka, kunnes asiaa erityisesti pohtiva oikeusministeri Tuija Braxin työryhmä saa työnsä päätökseen. Vasta tuolloin voimme odottaa empiriaan pohjautuvia tulkintoja, joiden painoarvo ylittää spekulatiivisen riman. Tätä etenemisreittiä tulisi myös seurata niiden toimenpiteiden, joita Jokelan tapaus aiheuttaa. Spekulaatioon pohjautuvat käytännön ratkaisut, kuten metallinpaljastimet kouluissa, saattavat vain ylläpitää pelkoa ja pitkittää traumasta toipumista.

LÄHTEET

McCullagh, Behan (1997) *The Truth of History*. London: Sage.

PIRSTALOITUNEIDEN LÄHIYHTEISÖJEN TRAGEDIA

Leo Stranius

Jokelan koulustragedia pakottaa kysymään, onko yhteisöllinen herkkyys murentumassa. Miksi ihminen päätyy lopulta niin traagiseen tekoon kuin mitä tuusulalaisessa koulussa marraskuussa 2007 tapahtui? Tapausta ei ehkä kannata tarkastella vain yksittäisenä vihanpurkauksena, mielenterveyskysymyksenä, lasten ja nuorten pahoinvointina tai koulukiusaamisen tuloksena.

Nyky-yhteiskuntaa kutsutaan usein jälkimoderniksi yhteiskunnaksi tai Ulrich Beckin ”toisen modernin” yhteiskunnaksi. Voidaan puhua myös sosiologi Zygmunt Baumanin mukailleen notkeasta modernista. Tämän mukaan yksilöllistettyjen toimijoiden sitouttaminen kansalaisuuteen, yhteisiin liikkeisiin tai arvoihin tuntuu mahdottomalta. Oliko Jokelan tapauksessa kyse siitä, että ympärillä oleva yhteisö oli liian löyhä huomatakseen mitään ongelmaa etukäteen tai liian löyhä ainakaan tehdäkseen jotain?

Notkea moderni luo verkostoituneita yhteisöjä, jotka ovat hauraita ja keskittyvät vain yhteen ominaisuuteen tai päämäärään. Ne elävät vain vähän aikaa ja ovat hetkellisesti kokoontuvia ”narikkayhteisöjä”. Toinen sopiva käsite notkean modernin yhteisöille on ”karnevaaliyhteisö”. Notkean modernin yhteisöt tarvitsevat speaktaakkelin, joka vetoaa heidän yhteisiin tunteisiinsa. Näin yhteisöt tarjoavat väliaikaisen levähdyspaikan yksilöiden omille päämäärille.

Herää kysymys, oliko Jokelan koulusurmista kysymys speaktaakkelista, julkisuushakuisesta protestista huomioyhteiskunnassa. Onko yksilökeskeisessä yhteiskunnassa äärimmäinen poliittinen osallisuus sitä, kun äänestämistä tai yhteisiin asioihin vaikuttamista ei koeta enää mielekkääksi? Oliko tarkoituksena tuoda näyttämölle performatiivista väkivaltaa maksimaalisen yksilöhuomion saavuttamiseksi? Vai oliko kyseessä sittenkin moninaisen yhteisöllisyyden tulos, jossa kapeasti valikoituneet ryhmät tuottavat satunnaisia hirmutekoja?

Yksilöiden tavoitteena ei välttämättä ole pysyvien yhteisöjen perustaminen vaan pikemminkin yksittäisten, julkisuutta houkuttelevien tekojen toteuttaminen osana omaa marginaalista kollektiivisuutta. Internet ja erilaiset verkkoyhteisöt tarjoavat matalan kynnyksen osallisuutta, yhteisöjä ja kollektiivisuuksia, jotka eivät ole välttämättä kiinnittyneet fyysisiin suhteisiin tai identiteetteihin. Notkean modernin yhteisöllisyys on hetkellistä ja anonyymia. Yhteiset sukupolvikokemukset, pitkäkestoiset yhteisöt ja niiden tuomat ”hulluuden hetket” ovat kadonneet näyttämöltä.

Yhteiskunnan yksilöllistymiskehityksen myötä ihmiset eivät ole valmiita sitoutumaan pitkäjänteisesti vaan liikkuvat pikemminkin paikasta, projektista ja yhteisöstä toiseen omien kiinnostustensa mukaan. Kyse ei kuitenkaan ole yhteisöllisyyden murentumisesta. Pikemminkin päinvastoin. Eristäytyneet, matalan kynnyksen yhteisöt ovat yksilön todellisuutta hallitseva elementti. Marginaalisen yhteisön vahva sosiaalinen paine pakottaa tekoihin silloin kun muuta kiinnittymiskohtaa ei ole. Jokelan tapauksessa sopivan anonyymien yhteisön saattoi tarjota koulusurmaajien ihannointi.

Kertovatko ”narikkayhteisöt” ja ”speaktaakkeliyhteiskunta” sitten todella jotain kanssakäymisen löyhyydestä, hetkellisyydestä, sitoutumaattomuudesta, toisen ihmisen arvostuksen ja solidaarisuuden puutteesta? Eivätkö ihmiset arvosta todellista keskinäisyhteisyyttä, kanssakäymistä tai muodosta solidaarisia turvaverkkoja asuinalueella, kouluissa ja työpaikoilla?

Nuorisotutkimuksessa väitetään (esim. Mikko Salasuo 2007, <http://www.kommentti.fi/ytimet>), että alakulttuurit ja yhteisöt ovat pirstoutuneet, eivätkä nuoret asetu enää yhtä hanakasti kollektiivisten liikkeiden tai ryhmien taakse. Näin ollen toiminta on yksilöllistä sukkulointia (hyperindividualismi), oman portfolion ja identiteetin rakentamista. Voidaan puhua ilmiöyhteiskunnasta, jossa hetkelliset

spektaakkelit – joihin on helppo tulla mukaan ja yhtä helppo irroittautua – hallitsevat kokemusmaailmaa. Heterogeeniset ryhmät ovat korvanneet suuret kollektiiviset liikkeet. Yhteisöllisyys on suuren haasteen edessä yhteisten arvojen heikentyessä.

Toisaalta ehkä Jokelan surmaajaa sitoutti tietoisuus siitä, että hän ei toimi yksin vaan osana laajempaa kollektiivista kokonaisuutta. Yksilöllistymisen ja pirstaloitumisen takana voi siis olla myös laajaa kollektiivista kiinnittymistä, vaikka muodollisesti ja hierarkkisesti organisoitunut toiminta olisikin korvautunut verkostomaisilla ja anonyymeillä yhteisöillä.

Mitä tämä kaikki tarkoittaa kansalaisuuden näkökulmasta? Onko luvassa rajoituksia vai lisää vapautta ja avoimuutta? Näyttää vaarallisesti siltä, että Jokelan traagiset tapahtumat ovat omiaan lisäämään paineita rajoituksille. Tästä ovat esimerkkinä puheet verkkovalvonnan tehostamisesta ja koulujen turvallisuuden parantamisesta. Pahimmillaan rajoitukset eivät vain loukkaa ihmisten perusoikeuksia, vaan tekevät tulevista tapahtumista entistä väkivaltaisempia.

Yhteisöllisyyden ja yksilöllisyyden näkökulmasta rajoitukset vievät kollektiivisuutta entistä kauemmaksi lähiympäristöstä. Mikäli lähiyhteisö ei pysty tarjoamaan yksilölle kiinnityskohtia, on verkostoja helppo löytää kauempaa. Turvatoimien kiristämisen seuraukset jo valmiiksi heikolle lähiyhteisöllisyydelle ja paikallisuudelle olisivat tuhoisia.

VÄKIVALLAN UUDET UHKAKUVAT JA NIIHIN VASTAAMINEN

Ulla-Maija Takkunen

Muutoksen vauhti sukupolvien välillä on ollut hyvin nopeaa. Aikaisempien sukupolvien vanhemmat elivät traditioiden mukaista ihmisten yhteenkuuluvuutta korostavaa aikaa, jossa muutokset tapahtuivat hitaasti. Nykyisten nuorten elämässä individualismi, oman edun tavoittelu ja irrallisuus luovat mentaliteettia, jossa muiden ihmisten merkitys vähenee. Suurin osa nuorista pärjää hyvin, mutta eivät kaikki. Kaikki nuoret eivät kuulu sosiaalisiin yhteisöihin, jengeihin tai porukkaan, jossa oltaisiin solidaarisia. Koulujen luokkayhteisöjen hajoaminen ei tue nuorten keskinäistä yhteenkuuluvuutta, eivätkä kaikki nuoret samastu myöskään sukuunsa tai vanhempiinsa. Irrallisuudessa ja yksinäisyydessä ei kehity kykyä vastavuoroisuuteen tai kykyä nähdä itseä muiden ihmisten silmin.

Individualistinen elämäntodellisuus voi synnyttää uudenlaisia väkivallan muotoja. Yksilöllisyys ei sinänsä ole ongelma; siihen voi toki liittyä monenlaista arvoperustaa kuten perhe-arvojen korostamista, uskonnollisten traditioiden tai hyvien käytöstapojen kunnioittamista, toisista ihmisistä tai ympäristökysymyksistä huolehtimista. Yksilöllisyyden korostaminen voi kuitenkin saavuttaa myös sellaisen äärimmäisyysmuodon, johon liittyy kylmä välinpitämättömyys toisia ihmisiä kohtaan ja täydellinen arvotyhjiö. Tällaiseen yksilöllisyyteen liittyy mentaliteetti, että mikään ei ole oikeastaan todellista, ei ole olemassa hyvää eikä pahaa, eikä kukaan oikeasti kuole tai vahingoitu. Tai jos niin käy, niin ei sillä ole mitään väliä. Teoilla ei ole mitään moraalisia perusteita eikä seuraamuksia. Niille ei ole myöskään mitään syytä. *Lack of pain* on termi, jota käytetään kuvaamaan tätä väkivallan tyyppiä.

Tällainen väkivaltaisen käyttäytymisen malli on alkanut nuorten keskuudessa vähitellen, mutta se on nähdäkseni lisääntymässä. Sen havaitseminen omaksi väkivallan muodokseen ei ole helppoa, koska nuoret selittävät yleensä tekojaan jollakin tavalla rationaalisesti, vaikka selitykset olisivatkin tarkemmin analysoituina tyhjiä ja keskenään ristiriitaisia. Nuoren ei ole helppoa sanoa, että löin toista ihan ilman syytä. Vaaditaan paljon aikaa ja keskusteluja ennen kuin nuoret kertovat tekojensa taustalla olevasta tyhjyyden kokemuksesta.

Perinteisempiä väkivaltaisen käyttäytymisen muotoja ovat jengisodat ja joukkotappelut. Näiden väkivallan muotojen taustalla on aggressiivisuutta tai kaunaa, ja näin käyttäytyvät nuoret saattavat pelätä kiinnijäämistä ja seuraamuksia. Jengit ovat solidaarisia jäsenilleen, ja niihin liittyy yhteenkuuluvuutta. Yhteenkuuluvuuden kokemus puuttuu edellä mainitusta tyhjyyden kokemuksesta, vaikka siinäkin nuori saattaa viettää aikaa muiden kanssa, ja väkivaltainen teko voi olla porukassa tehty.

On syytä olla huolissaan yksinäisyyden ja yksilöllisyyden äärimmäisyysmuodoista ja niistä seuraavista ongelmista. Tästä keskusteltiin Suomessakin Myyrmannin pommi-iskujen yhteydessä. Aivan erityinen huoli syntyy kuitenkin silloin kun totalitaristiset liikkeet ja ääri-individualistiset nuoret löytävät toinen toisensa. Tästä ovat eurooppalaiset nuorisotutkijat olleet huolissaan jo jonkin aikaa. Jokelan tapauksessa voi havaita ennusmerkkejä.

Totalitarismi saattaa olla vetovoimainen älyllisessä tyhjiössä elävälle fikselle nuorelle. Samaan aikaan se vetää puoleensa myös niitä nuoria, joiden elämisen pulmat ovat lähes päinvastaisia. Tämä tarkoittaa nuoria, jotka eivät lue tai kirjoita juuri mitään ja jotka elävät näköalattomassa sosiaalisessa tyhjiössä. Näille nuorille totalitaristisen liikkeen tarjoama yhteinen toiminta ja seikkailu tarjoavat toiminnallisen vaihtoehdon. Sama antidemokraattinen liike voi siis houkutellessaan mukaan toisilleen lähes vastakkaisia nuorten ryhmiä, ja se voi käyttää erilaisten nuorten erilaisia taitoja ja energiaa omiin tarkoituksiinsa.

Demokraattisen yhteiskunnan arvoperusta on vapaus. Vapaus, joka rakentuu lakiin perustuvalla

järjestykselle ja joka kunnioittaa ihmisoikeuksia. Tämän arvoperustan välittäminen uudelle nuorelle sukupolvelle on alati toistuva ja joka kerta yhtä uusi kasvatustehtävä. Me kaikki, jotka kannamme huolta demokraattisen kehityksen jatkuvuudesta, olemme vastuussa tästä kasvatustehtävästä. Kaikkien nuorten kohdalla.

Peruskysymys liittyy oppimiseen. Miten tukea tarvitaan nuorten kasvamisessa yhteiskunnan aktiiviseksi jäseneksi? Miten ja missä kehittyy kyky vuorovaikutukseen, ja miten voi oppia näkemään itsensä toisten näkökulmasta? Ja ennen muuta, miten ja missä voi oppia ratkaisemaan konflikteja, jotka ovat väistämättömiä avoimessa yhteiskunnassa?

On puhuttu paljon siitä, että kouluissa tapahtuvan oppimisen piirissä oppilaan ja opettajan vasta-vuoroinen ihmissuhde on elintärkeä, ja rinnalla ovat myös luokka- ja kouluyhteisö. Kouluoppimisen lisäksi nuorten järjestö- ja muu omaehtoinen toiminta edellyttää ja opettaa kanssakäymisen taitoja – unohtamatta että koti ja perhe luovat perustan kasvamiselle. Tämä kaikki on arvokasta.

Keskeinen väline kasvatuksessa on aina ollut keskustelu ja yhteistoiminta. Ihminen kasvaa ihmiseksi suhteessa toisiin ihmisiin. Se ei tapahdu suhteessa mihinkään ideologiaan, kasvatusmenetelmiin, paikkaan tai sääntöihin. Sen sijaan, että jotkut aatesuuntaukset yksiselitteisesti määriteltäisiin kelvottomiksi tai koetettaisiin estää se, etteivät nuoret saa niistä tietoa, olisi hyvä kannustaa väitteilyihin, joissa kaikki näkökulmat voivat tulla esille. Emme varmastikaan halua sellaista yhteisöä tai yhteiskuntaa, jossa ei voi olla eri mieltä, jossa ei saa väitellä, ja jossa ei ole oikeutta ajatella tai toimia eri tavalla kuin enemmistö tekee.

Vaikka suurimmalla osalla nuorista menee hyvin, aikuisten on huomattava myös ne nuoret, jotka ovat jääneet tai jäämässä yksinäisyyteen. Näitä nuoria löytyy sekä niiden joukosta, jotka kesätöidensä lomassa lukevat raskaslukuisia filosofian klassikoita ja tekevät niistä englanninkielisiä referaatteja että niiden nuorten joukosta, jotka loikoilevat kotona yksinään eivätkä lue tai tee yhtään mitään edes pienen pakon edessä. Tällaiset nuoret saattavat olla vaikeasti tavoitettavissa. Ensin mainittuja sen takia, että älyllisen kontaktin saamiseksi aikuisen olisi osattava keskustella nuorten kanssa niistä kysymyksistä, jotka heitä askarruttavat. Jälkimmäisiä nuoria on vaikea tavoittaa sen takia, ettei heidän kanssaan suju oikein mikään keskustelu, eikä nuoria myöskään näytä kiinnostavan mikään asiallinen tekeminen. Tällöin kontaktia on vaikea saada.

On pelottavaa nähdä, miten helppoa totalitarististen liikkeiden on saada kontakti näihin kumpankin nuorten ryhmään. Tämä johtuu siitä, että myös yksilöllisyyttä korostavat yksinäiset nuoret kaipaavat yhteisöllisyyden kokemusta. Tätä varten he luovat erilaisia yhteyksiä joko reaali- tai virtuaali-maailmassa. Avoimessa yhteiskunnassa tätä on mahdotonta estää tai edes kattavasti kontrolloida, silloinkin kun kanssakäyminen kohdistuu tahoihin, joista olisi syytä huolestua. Kontrollin sijasta meidän velvollisuutemme on opettaa nuorille kriittistä suhtautumista ja tarjota erilaisia vaihtoehtoja sekä keskusteluista että toiminnasta kiinnostuneille nuorille. Tähän tarvitaan uudenlaisia kanssakäymisen muotoja vanhojen konstien lisäksi.

”PIDÄN OLEMISESTA IHMISTEN SEURASSA” – LUKIOLAISTEN AJATUKSIA JOKELAN TRAGEDIAN JÄLKEEN

Sirpa Vahtera & Natalia Baranova & Aarni Ervamaa & Miia Tirri & Benjamin Ylikoski

Jokelan tragedia herätti keskustelua varmasti jokaisessa koulussa. Tämä artikkeli perustuu niihin keskusteluihin, joita kävimme psykologian tunneilla torstaina 8.11.2007 ja joita jatkoimme pienemmällä porukalla pari viikkoa myöhemmin. Perjantaina 9.11. opotunnillani kirjoitettiin ainetta toiveammattista. Seiskaluokkalainen poika aloitti aineensa näin:

Näin kolmetoistavuotiaana toiveammattini ei ole vielä selvyys itselleni, mutta yhdestä kriteeristä tulevassa ammatissani olen jo varmuuden saanut: sosiaalisuus. Haluan tulevaan ammattiini paljon ihmiskontaktia ja muuta, sillä minusta tuntuu luonnolliselta olla ihmisten seurassa, pidän olemisesta ihmisten seurassa. Ja työstä tuolloin tulee tuskin kovin tylsää, sillä huomattu on, että kaikki ihmiset ovat erilaisia, ja silloin tällöin tapaa hyvin erikoisia ja yllättäviä henkilöitä, joiden kanssa keskustelee enemmän kuin mielellään. Lisäksi on hienoa tavata ihmisiä, joilla on samanlainen ajatusmaailma kuin itselläni ja jotka ovat samaa mieltä kanssani.

Psykologiset pitkittäistutkimukset ovat Juha Perttulan (2001) mukaan osoittaneet kaksi asiaa: ihmisten elämäntapaa voi ennakoita ja yksilöiden väliset erot ovat huomattavia ja pysyviä. Michael ja Marjorie Rutterin (1993) mukaan jatkuvuus on odotettavaa geneettisten tekijöiden vuoksi, ja geneettinen jatkuvuus tekee alttiiksi psykologiselle jatkuvuudelle. Myös ympäristön vaikutukset ihmiseen ylläpitävät jatkuvuutta, koska ympäristö harvoin muuttuu radikaalisti ihmisen (lapsen) elämän aikana. Yksilöllisiin eroihin kokemuksissa vaikuttaa ratkaisevasti ihmisen oma toiminta, joka on kehittynyt vuosien kuluessa perimän ja ympäristön yhteisvaikutuksesta.

Tutkimusten mukaan vanhemmilla ja kavereilla on tärkeä rooli nuorten kehityksessä (Malmberg 2001). Nuoret viettävät aikaansa ja juttelevat pääasiassa kavereidensa kanssa. Nuorten hyvinvoinnin ja tärkeiden tulevaisuutta koskevien päätösten kannalta vanhempien rooli on kuitenkin keskeinen. Hyvinvoivilla nuorilla on hyvät suhteet sekä kavereihinsa että vanhempiinsa ja muihin merkittäviin aikuisiin.

Keskustellessamme psykologian tunneilla Jokelan tapahtumista, abit pohtivat sosiaalisia tuki- verkkoja nuorten elämässä. Kaverit ovat tärkeitä. Nuoret eivät uskoneet vanhempien tai opettajien kontrollin tarpeellisuuteen. 18-vuotiaan elämässä aikuiset varmistavat rutiinien pyörimisen kotona ja koulussa. Heidän odotetaan olevan luottamuksen arvoisia ja tarjoavan kannustusta ja tarvittaessa tukea, mutta pääasiallinen tuki saadaan kavereilta. Nuoret keskusteleval paljon myös netissä, mutta pääasiassa kavereiden kanssa. Ja netissä on ehkä helpompi sanoa joitain asioita, joita ei kasvotusten sanoisi. Nettikeskustelut ja blogit saattavatkin siksi olla melkoista ”vuodatusta”, ja niihin suhtaudutaan sillä asenteella. Saattaa myös olla, että ideologiat, joista netissä käydään keskusteluita, jäävät helpommin mieleen eikä kritiikkikään ole samanlaista kuin keskustelussa kasvotusten. Abit pitivät nettiä luonnollisena osana sosiaalista vuorovaikutustaan.

Ihmisen ajatukset, tunteet ja kokemukset sekä niiden merkitys henkilölle itselleen eivät välttämättä näy eivätkä ole kavereiden tiedossa, ellei nuori halua kertoa niistä. Kaveriteita voi olla, mutta nuori ei välttämättä arvosta ja pidä tavallista elämää, koulua ja kaveriteita tarpeeksi kiinnostavina ja merkityksellisinä. Silloin ei ehkä myöskään näe ihmisyyden arvoa.

Lukion psykologian kursseilla opitaan, että manipuloitaessa ja äärimmäisissä tilanteissa ihmisen

käyttäytyminen voi olla hyvin odottamatonta ja jopa raakaa. Tavallisessa elämässä jatkuvuus ja ennakoitavuus taitavat kuitenkin olla sääntö. Artikkelimme alkoi 13-vuotiaan aineella toiveammattistaan. Hänellä ja muilla nuorilla, joille tavallinen elämä kavereineen ja kouluineen on merkityksellistä ja kiinnostavaa, on monia kehityksellisiä suojatekijöitä, eivätkä he ole psyykkisesti niin alttiita erilaisille vahingollisille vaikutuksille, joita kaikkien ihmisten ympäristössä riittää.

Vaikka abit eivät koe, että koulu ja opettajat olisivat heidän ensisijainen sosiaalinen tukiverkkonsa, he uskovat silti, että koululla on merkitystä. Koulussa nuoret voivat olla tekemisissä erilaisten ihmisten kanssa. Esimerkiksi koulujen oppilaskuntien ja opettajien on mahdollista järjestää nuorille monenlaista yhteistä tekemistä, joka voi kantaa elämässä ja vapaa-ajalla. Kannatamme lämpimästi kaikkia yhdessä tekemisen tapoja ja muotoja myös opiskelussa, eikä vain lukiossa. Toisaalta erityisesti nuoruudessa myös nuoren omilla ajatuksilla ja teoilla on suuri merkityksensä. Nuori voi muuttaa oman elämänsä suuntaa omalla toiminnallaan sekä valitsemalla arvonsa ja kiinnostuksen kohteensa.

Kaverit, vanhemmat ja muut tärkeät ihmiset ovat nuoren tuki ja turva – kun heistä pitää.

LÄHTEET

- Malmberg, Lars-Erik (2001) Future-Orientation in Educational and Interpersonal Contexts. Teoksessa Jari-Erik Nurmi (toim.) *Navigating through Adolescence. European Perspectives*. New York: Routledge Falmer, 119–140.
- Perttula, Juha (2001) *Olenko onnellinen? Psykologista tunnustelua suomalaisen aikuisen onnellisuudesta*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Rutter, Michael & Rutter, Marjorie (1993) *Developing minds. Challenge and Continuity Across the Life Span*. London: Penguin Books.

VÄKIVALTA, MEDIA JA KOHTUUS

Katja Valaskivi

Jokelan ampumavälikohtauksen jälkipuinti ehti tuskin alkaa, kun tiedotusvälineet olivat jo kiittäneet itseään omasta toiminnastaan (AL 10.11.). Sitten Jokelan tragediassa osallisena olleet nuoret julkaisivat internetissä avoimen kirjeen medialle sekä adressin, jossa vaadittiin medialta anteeksipyyntöä ja selitystä epäasiallisesta ja epäkunnioittavasta toiminnasta katastrofin tapahtumapaikoilla (www.jokela-adressi.fi 11.11.). Adressi luovutettiin valtioneuvoston ja median edustajille. Nihkeän alun jälkeen se on nostattanut keskustelua tiedotusvälineiden toimintatavoista ja etiikasta. Todennäköisesti seurauksena ovat jonkinlaiset uudet suositukset tai säännöstö, jonka toteutuminen testataan seuraavassa kriisitilanteessa.

Vuonna 1989 järvenpääläiset Kartanon yläaste ja Pajalan ala-aste tyhjennettiin pommiuhkauksen vuoksi. Paikalle sattui sekä Keski-Uusimaan että ilmaisjakelulehti Viikkouutisten toimittajat. Juttu tapahtumasta julkaistiin kuitenkin vain Viikkouutisissa. Miksi? Viikkouutiset oli jo ehtinyt mennä painoon siinä vaiheessa, kun paikallinen nimismies tavoitti päätoimittajan ja pyysi olemaan julkaisematta juttua tapahtumasta, jonka aiheutti pilasoitto. Nimismies perusteli pyyntöään sillä, että jutun julkaiseminen aiheuttaa pahimmassa tapauksessa kymmeniä uhkailu- ja pilailusoittoja lähiviikkoina. Viikkouutisten toimitus oli pahoillaan, että juttu oli ehtinyt lehteen, vaikka sinänsä hyvä juttu olikin, ammattimaisesti toteutettu, dramaattisilla kuvilla varustettu ja lisäksi oma skuuppi, kun naapurilehdellä juttua ei kerran ollut. Toimitus ei kuitenkaan halunnut, että juttu provosoisi uusia uhkailusoittoja ja oli asiasta huolissaan.

Tällainen yhteisöä suojeleva toiminta oli paikallislehdille mahdollista parikymmentä vuotta sitten, muttei enää. Muuttunut on sekä yhteiskunta että media. Yhteiskunnallinen arvomaailma on yhä yksilöllistyneempi, ”asiakaslähtöisempi”. Kilpailu mainoseuroista sekä lukijoiden huomiosta ja ajasta on kiristynyt, mikä näkyy myös median toimintatavoissa ja sisällöissä. Iltapäivälehdet, ja jotkut päivälehdistäkin (esim. Aamulehti), perustelevat arvostelun kohteeksi joutuessaan toimintaansa juuri lukijalähtöisyydellä: ”Teemme sitä, millä on kysyntää”.

Tutkimus on määritellyt median yhteiskunnallista tehtävää monin tavoin: ikkuna tai peili, portinvartija tai vallan vahtikoira. Nämä metaforat on sisäistänyt moni toimittajakin. Myös viestinnän yhteisöllistä merkitystä ja ritualistista luonnetta sekä jakamista korostavat teoriat ovat yleisiä. Medialla katsotaan esimerkiksi katastrofitilanteessa olevan mahdollisuus käsitellä yhteistä surua ja järkytystä ja antaa vastauksia yhteisiin tärkeisiin kysymyksiin Miten? ja Miksi?. Skandaalinhakuinen osa mediaa voi kuitenkin käyttää yhteisöllistä teoriaa perusteluna myös tunteilla mässäilylle.

Viime vuosina on puhuttu paljon medialukutaidosta. Jokelassa nähtiin, että nuoret ovat media-lukutaitoisia ja mediaymmärtäviä. He myös katsovat olevansa osallisia mediavälitteisessä maailmassa ja median sisältöjen tuottamisessa. Ampuja jätti nettiin valmiin media-aineiston ja kielsi syyttämästä teosta hänen harrastuksiaan tai musiikkimakuaan. Hän siis osasi ennakoita tulevan mediamylläköä. Katastrofin kokeneet puolestaan kieltäytyivät adressillaan asettumasta osalliseksi sellaiseen yhteisöön, jota media heille toimintatavoillaan ja sisällöillään tuotti.

Vaikka Jokelaa käsitelleistä jutuista pääosa olikin asiallisia ja hienotunteisia, oli toimittajilta farisealaista torjua kritiikki toteamalla oma tai oman välineensä toiminta moitteettomaksi (esim. HS 12.11.). Laajasti mediaa seuraamalla ja jokelalaisten ääntä kuuntelemalla on ilmeistä, että osa jutuista ja toimintatavoista ylitti sietorajan. Ihmiset myös kokivat yksityisyyttään loukatun kameroiden tunkeutessa esimerkiksi kirkkoihin Jokelan muistojumalanpalvelusten aikana.

Toimittajien kritiikin torjuminen on inhimillistä; se nojaa ammatti-identiteettiin, jossa journa-

lismi on toimittajien omaa aluetta. Internet-aikakaudella perinteinen media ja journalismi joutuvat kuitenkin uudella tavalla haastetuiksi. Nettiin tuottavat sisältöjä ja näkökulmia ”kansalaistoimittajat” ja kansalaistoimijat, jotka kyseenalaistavat perinteisten portinvartioiden roolin. Internetin aikana kasvaneille nuorille tämä on itsestäänselvyys. Jokelalaisten adressi avaa tässä mielessä mahdollisuuden vuoropuheluun median edustajien ja mediamaallikoiden välillä.

Jotta journalismi ja perinteinen media tosissaan voisivat olla yhteisönsä rakentajia ja ylläpitäjiä netti-aikakaudellakin, niiden täytyy olla valmiita antautumaan vuoropuheluun mediamaallikoiden kanssa siitä, mikä on tarpeen ja mikä on kohtuullista. Median, joka on ollut olemassa ennen internetiä, olisi tärkeää miettiä rooliaan väkivallan ja pelon ilmapiirin kierrättämisessä. Onko Jokelan innoittamana tarpeen uutisoida jokainen tietoon tullut väärä hälytys kouluissa? Onko kaikki pakko julkaista, mikä on saatavilla (esimerkiksi internetissä)? Mitä kaikkea on syytä yrittää saada esille? Entä onko meille hyväksi ja tarpeen kerta toisensa jälkeen nähdä ja kuulla vihantäyteiset videot ja kirjeet, jotka tappaja pani internetiin varta vasten median kierrätettäväksi? Kauan sen jälkeen, kun materiaali on poistettu alkuperäisiltä sivuilta, kiertää se uudelleen ja uudelleen sanomalehtien sivuilla ja kotisivuilla, televisioruudussa ja jopa radiojuttujen äänimattona. Näin se muuttuu median kierrätyksessä osaksi sitä – yhteisöllistä – väkivallan kuvastoa, joka inspiroi ampujaa.

Siitä, mikä on tarpeen ja kohtuullista, on varmasti erilaisia näkemyksiä. Tänä mediakylläisenä aikana meillä luulisi olevan paremmat edellytykset kuin koskaan aiemmin saada nämä näkemykset esiin ja keskusteluun. Jokelalaisille nuorille kuuluu suuri kiitos siitä, että he tragedian keskellä löysivät voimia ja sisua julkaista adressinsa ja nostaa kokemuksensa toimittajien toiminnasta laajempaan tietoon vakavasti keskusteltaviksi.

KIRJOITTAJAT

ASOLA, AKI, verkkotoimittaja, oikeusministeriön demokratian vastuualue

BARANOVA, NATALIA, Helsingin Suomalaisen Yhteiskoulun abiturientti

ERVAMAA, AARNI, Helsingin Suomalaisen Yhteiskoulun abiturientti

HELANDER, JAAKKO, dosentti, Jyväskylän ja Tampereen yliopisto; yliopettaja, HAMK
Ammatillinen opettajakorkeakoulu; psykoterapeutti ja psykoterapiakouluttaja

HOIKKALA, TOMMI, tutkimusjohtaja, Nuorisotutkimusverkosto

HUISJEN, DAVID, Jr., aineopettaja ja oppilaskunnan ohjaaja, Espoo International School;
freelance-kääntäjä.

JUKARAINEN, PIRJO, erikoistutkija, Tampereen yliopisto, Rauhan- ja konfliktintutkimus-
keskus

JÄRVINEN, TERO, yliassistentti, Turun yliopisto, kasvatustieteiden laitos

KIVIVUORI, JANNE, tutkimusjohtaja, Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos

KOSKI, PASI, erikoistutkija, Turun yliopisto, Elinikäisen koulutuksen ja oppimisen
tutkimuskeskus (CELE)

KOTILAINEN, SIRKKU, erikoistutkija, Jyväskylän yliopisto, mediakasvatuksen dosentti,
Turun yliopisto

KUJALA, JARI, seikkailutoiminnan ohjaaja, Helsingin kaupunki

KURTTILA, TUOMAS, pääsihteeri, Valtion Nuorisoasiain neuvottelukunta

LUNDBOM, PIA, tutkija, Humanistinen ammattikorkeakoulu (Humak)

MERIKIVI, JANI, tutkija, Nuorisotutkimusverkosto

NUUTINEN, PIRJO, KT, professori, Joensuun yliopisto, Savonlinnan opettajankoulutuslaitos

NÄRE, SARI, sosiologian dosentti

OKSANEN, ATTE, tutkija, Tampereen yliopisto, sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos

PAKKUNAINEN, KARI, politiikan tutkija, valtio-opin lehtori, Helsingin avoin yliopisto

PAJU, PETRI, toiminnanjohtaja, Lasten Kesä ry

SALASUO, MIKKO, tutkija, Nuorisotutkimusverkosto

STRANIUS, LEO, HM, jatko-opiskelija, Tampereen yliopisto

TAKKUNEN, ULLA-MAIJA, lehtori, Pirkanmaan Ammattikorkeakoulu

TIRRI, MIIA, Helsingin Suomalaisen Yhteiskoulun opiskelija

VAHTERA, SIRPA, Helsingin Suomalainen Yhteiskoulu, psykologian opettaja ja opinto-ohjaaja

VALASKIVI, KATJA, erikoistutkija, tiedotusopin dosentti, Tampereen yliopisto

YLIKOSKI, BENJAMIN, Helsingin Suomalaisen Yhteiskoulun oppilas